

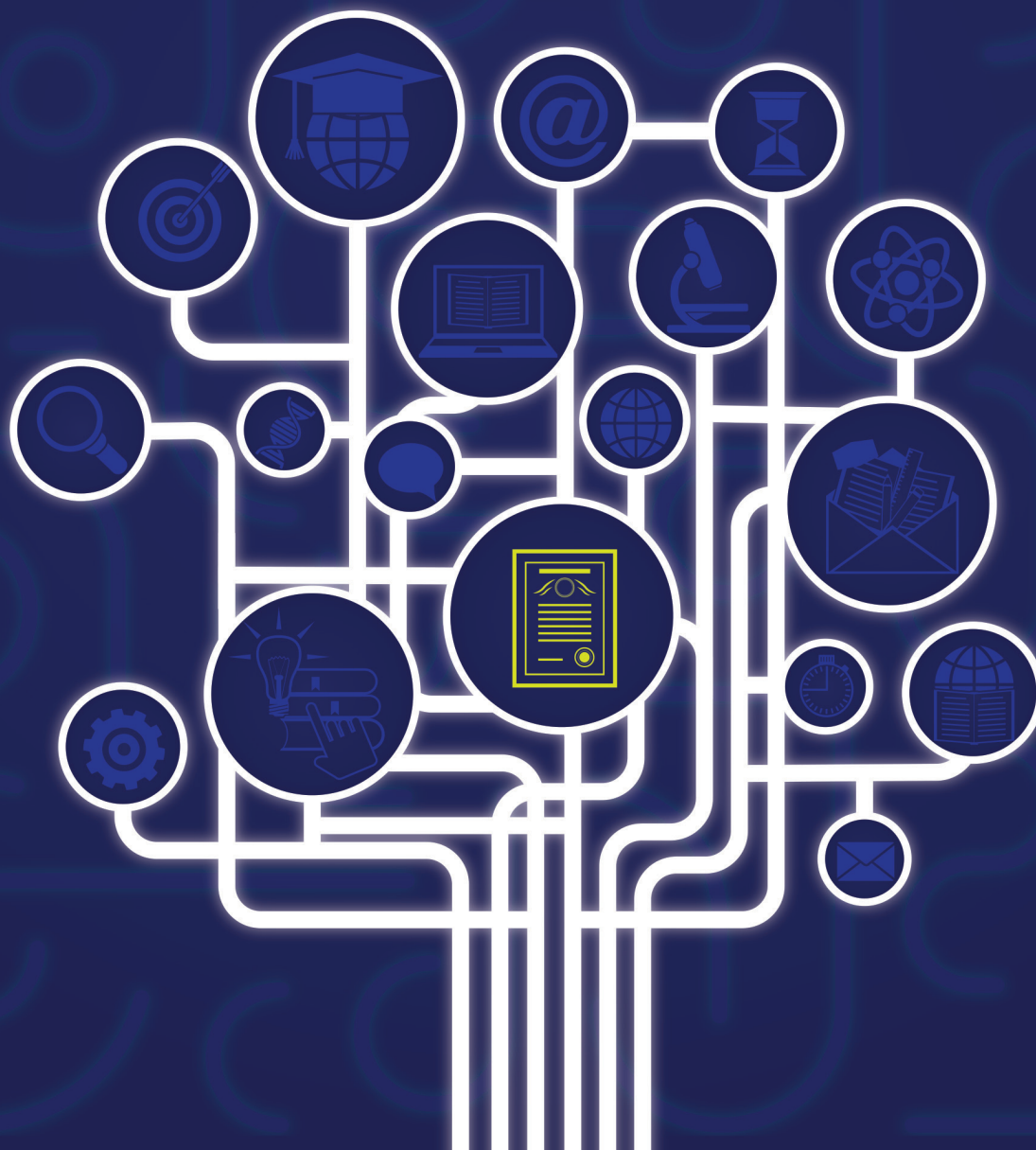
USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Save the Children

Smjernice

za implementaciju standarda
zanimanja / kvalifikacije za nastavnike

OBRAZOVANJE U AKCIJI
EDUCATION IN ACTION

Projekt opšteg obrazovanja u Bosni i Hercegovini (TABLA) započeo je 24. septembra 2019. i trajat će do 23. septembra 2023. godine. TABLA ima za cilj unaprijediti sposobnosti kritičkog razmišljanja učenika te ostvariti poboljšanje njihovog akademskog uspjeha u egzaktnim naukama.

Kako bi pripremili učenike i nastavnike za izazove 21. stoljeća, Save the Children (SC), u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA), Zavodom Republike Slovenije za Šolstvo (ZRSŠ) i Mrežom za izgradnju mira (MzIM), koristit će sveobuhvatan i inovativan pristup poboljšanju ishoda učenja u predmetima egzaktnih nauka, tehnologije, inženjerstva, umjetnosti i matematike (STEAM) kroz izgradnju kapaciteta nastavnika, unaprjeđenje standarda za inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika, poboljšanje okruženja za učenje i podsticanje reformskog dijaloga i zagovaranja, u svrhu povećanja efikasnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini (BiH). Tokom pandemije COVID-19, projekat je pružio podršku nastavnicima da koriste online i kombinovano (kombinacija online i rada u učionici) učenje te omogućio aktivnosti usmjerene ka očuvanju mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške (MHPSS). Osim toga, TABLA će osigurati da učenici i nastavnici kojima su najpotrebniji računari, hardver i pristup internetu posjeduju ove osnovne alate za podučavanje i učenje.

Aktivnosti projekta TABLA će biti usmjerene na vlasti na državnom nivou, te kantonalna ministarstva obrazovanja (MO) i pedagoške institucije u tri geografska područja, a to su Kanton Sarajevo (KS) i Hercegovačko-neretvanski kanton (HNK) u Federaciji BiH (FBiH) te Republika Srpska (RS), a u kontekstu jačanja kapaciteta i podršku u provođenju reformi obrazovanja.

Reforme u obrazovanju koje podržava TABLA projekat imaju za cilj transformisati inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika kroz integraciju STEAM-a, PPDM-a (pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje) i zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa (ZJNPP) zasnovanog na ishodima učenja. Aktivnosti TABLA projekta su posvećene jačanju sposobnosti edukatora da podstiču učenike na **4K** (kritičko razmišljanje, kreativnost, komunikacija i kolaboracija/saradnja) i primjenu **STEAM** znanja i vještina kako bi dosegli svoj puni potencijal i pozitivno uticali na društveni i ekonomski razvoj zemlje.

Sve četiri komponente TABLA projekta provode se u saradnji sa obrazovnim vlastima Kantona Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske, a uključuju:

- 1. Inicijalno obrazovanje nastavnika:** TABLA pruža podršku odabranim nastavničkim fakultetima kako bi povećali standarde u inicijalnom obrazovanju nastavnika i uključili vještine kritičkog razmišljanja i primijenjenih znanja u STEAM predmetima.
- 2. Stručno usavršavanje nastavnika:** TABLA pruža podršku ministarstvima obrazovanja u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Republici Srpskoj da institucionaliziraju visokokvalitetno stručno usavršavanje i profesionalni razvoj nastavnika u okviru svojih obrazovnih sistema.
- 3. Stvaranje stimulativnog okruženja za učenje i rad:** TABLA poboljšava okruženje za učenje u odabranim školama pružajući fizičke alate i opremu neophodnu za primijenjeno učenje u STEAM predmetima.
- 4. Poticanje dijaloga o reformama u obrazovanju:** TABLA promovira dijalog o reformama obrazovanja sa relevantnim interesnim stranama kao odgovor na rezultate Bosne i Hercegovine u Programu za međunarodno ocjenjivanje učenika (PISA) iz 2018., svjetskoj studiji o učeničkim postignućima iz matematike, prirodnih nauka i čitanja, te međunarodnog istraživanja Trendova u znanju matematike i prirodnih nauka (TIMSS) iz 2019, pokazatelju međunarodnih trendova u matematici i naučnim dostignućima.

Save the Children vjeruje da svako dijete zaslužuje budućnost. U zemljama sjeverozapadnog Balkana radimo svaki dan kako bismo za djecu osigurali zdrav početak života, priliku za učenje i zaštitu od nasilja. Kada se pojave krize i kada su djeca najranjivija, mi smo uvijek među prvima koji dođu pomoći i među posljednjima koji odlaze. Mi osiguravamo da se odgovori na specifične potrebe djece i da se njihov glas čuje. Postižemo dugotrajne rezultate za milione djece, uključujući onu djecu do koje je najteže doći. Dajemo sve od sebe za djecu – svaki dan i u vrijeme kriza – transformišući njihove živote i budućnost koja je pred nama.

© Save the Children 2022

Izdavač:

Save the Children

Projekat:

Projekt opšteg obrazovanja (TABLA)

Voditeljica projekta:

Jill Jarvi

Autori:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Prof. dr. Dragan Matić

Prof. dr. Emina Dedić Bukvić

Prof. dr. Alma Pabrić

Doc. dr. Amela Medar

Prof. dr. Luciana Boban

Mr. Sci. Mirela Šuman

Doc. dr. Ines Nuić

Priredivači:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Fatima Smajlović

Samir Arnautović

Lektura:

Indira Buljubašić

Dizajn naslovnice:

Ferida Abdagić

Dizajn i tehnička priprema:

ART&ART by MPD

Štampa

Amos Graf

Ova publikacija je omogućena uz velikodušnu podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj ove publikacije je odgovornost Save the Children i ne odražava nužno stavove USAID-a ili vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Ova publikacija je nastala u sklopu Projekta opšteg obrazovanja (TABLA), podržanog od strane USAID-a koji implementira Save the Children u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA).

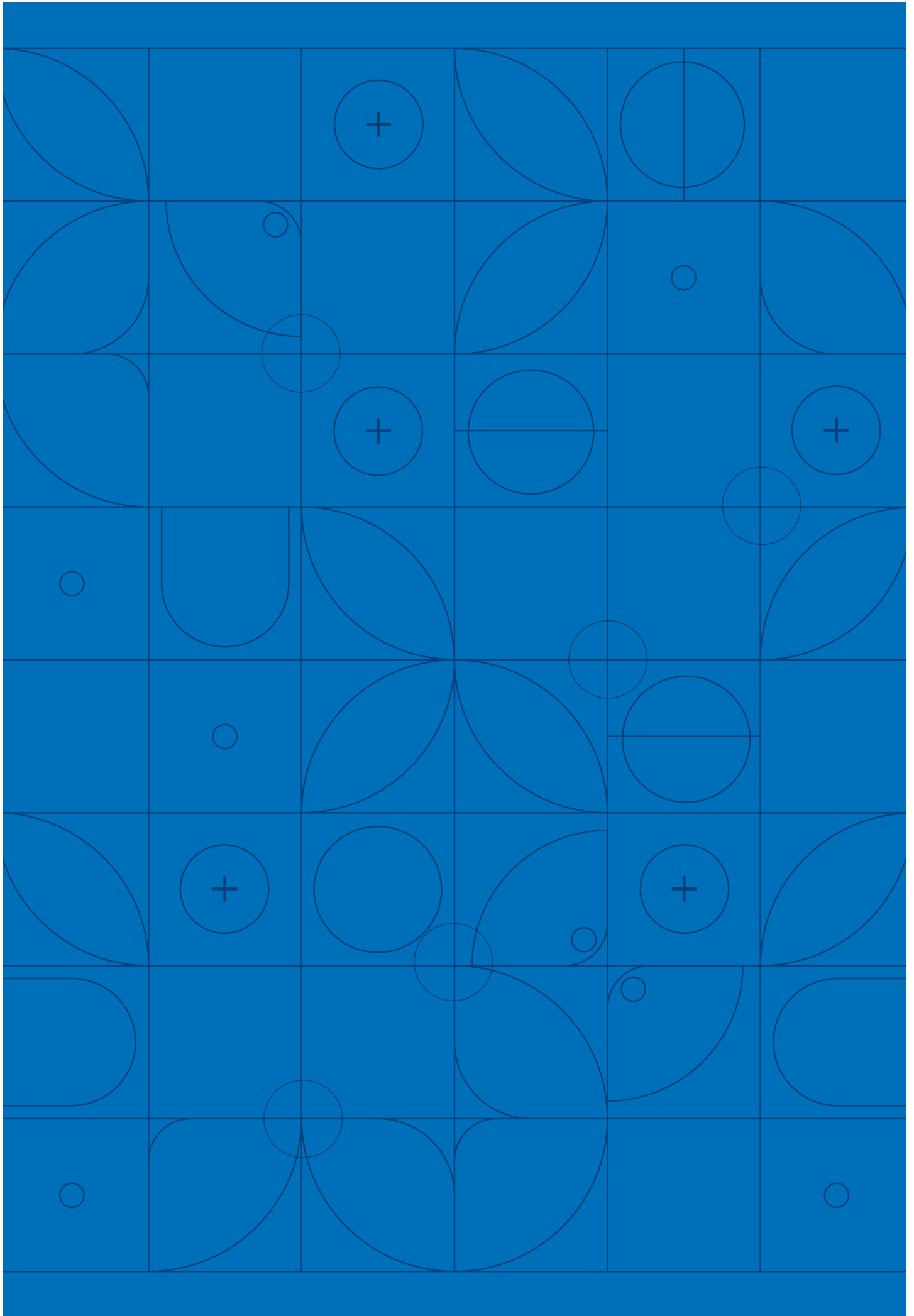
Sva prava su zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.

ISBN 978-9926-462-37-6

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 47561478

SADRŽAJ

7	I. UVOD
11	2. KARAKTERISTIKE IMPLEMENTACIJE
17	3. DOKUMENTI PROJEKTA TABLA KAO INSTRUMENT IMPLEMENTACIJE
17	3.1. STANDARD ZANIMANJA NASTAVNIKA TABLA
19	3.2. STANDARD KVALIFIKACIJE NASTAVNIKA TABLA
20	3.3. NASTAVNIČKI MODUL
23	3.4. ULOGA POMOĆNIH DOKUMENATA PROJEKTA TABLA U IMPLEMENTACIJI
25	4. KORACI ZA IMPLEMENTACIJU
25	4.1. KORACI KOJI PRETHODE IMPLEMENTACIJI
25	4.1.1. Osnovni elementi dokumenata koji opisuju studijski program
26	4.1.2. Upute za kreiranje dvopredmetnih studija
29	4.1.3. Upute za kreiranje sustava izbornih predmeta
30	4.2. KORACI IMPLEMENTACIJE POMOĆU DOKUMENATA TABLA
32	4.2.1. Kreiranje ciljeva na razini studijskog programa
36	4.2.2. Kreiranje ishoda učenja na razini studijskog programa
41	4.2.3. Kreiranje podmodula unutar nastavničkog modula na studijskim programima
43	4.2.4. Kreiranje ciljeva na razini pojedinog predmeta unutar nastavničkog modula
44	4.2.5. Kreiranje ishoda učenja na razini pojedinog predmeta unutar nastavničkog modula
45	4.2.6. Raspodjela ECTS bodova unutar pojedinog predmeta
47	4.2.7. Izrada matrice ishoda učenja na razini studijskog programa i na razini obaveznih predmeta

I. UVOD

O visokom obrazovanju u BiH

U proteklih 18 godina, od pristupanja Bolonjskom procesu septembra 2003. godine, u Bosni i Hercegovini se gradio vrlo specifičan „bosanskohercegovački prostor visokog obrazovanja”, i to u teškim uslovima u kojima je nedostajalo pet ključnih elemenata potrebnih za njegovo pravilno profiliranje:

1. odgovarajuća legislativa koja prati zahtjeve bolonjske reforme
2. dodatna sredstva za realizaciju standarda nastave koje propisuju bolonjska pravila
3. dodatni kadrovi za realizaciju standarda nastave koje propisuju bolonjska pravila
4. znanje o tome šta se gradi i kako se gradi
5. intenzivna komunikacija među univerzitetima, fakultetima i ministarstvima zaduženim za visoko obrazovanje kako bi BiH prostor visokog obrazovanja bio harmoniziran, što je jedan od temeljnih principa bolonjske reforme.

I pored velikog broja projekata koji su u posljednjih 10-15 godina realizovani u sektoru obrazovanja u BiH s namjerom da poprave kvalitet obrazovanja, nedostatak koordinacije među realizatorima i implementatorima projekata je značajno umanjio njihove efekte.

O inicijalnom obrazovanju nastavnika u BiH

Nemoguće je imati dobro obrazovanje, ako način obrazovanja nastavnika nije dobar. Dobro pripremljen i adekvatno obrazovan nastavnik će se snaći u učionici i napraviti dobre rezultate čak i u lošem obrazovnom sistemu. Obrnuto nije moguće, jer čak i u dobro organizovanom i kvalitetnom sistemu obrazovanja neadekvatno pripremljen nastavnik neće ostvariti dobre rezultate u svom radu.

U proteklih 18 godina, otkako je BiH pristupila bolonjskom procesu, inicijalno obrazovanje nastavnika nije doživjelo potrebne dodatne promjene i poboljšanja koji su bili neophodni u svjetlu značajne modernizacije inicijalnog obrazovanja nastavnika prisutne na cijelom Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA), čiji je dio i BiH. U oblasti inicijalnog obrazovanja nastavnika još uvijek nedostaju neki ključni elementi kao što su standardi za nastavničko zanimanje i kvalifikaciju, koji su osnov za izgradnju modernih kurikuluma za obrazovanje nastavnika, kao i mnogi drugi elementi koji karakteriziraju „obrazovanje za 21. vijek“.

O novostima koje donosi projektna cjelina I projekta TABLA

Aktivnosti projekta TABLA u okviru projektne cjeline I (PCI), koja se odnosila na inicijalno obrazovanje nastavnika, iako geografski ograničene na samo tri oblasti u BiH (KS, HNK i RS) i na samo jednu vrstu studijskih programa (nastavničke studijske programe), pružaju priliku da značajno poprave pogrešno ili nikako implementirane elemente bolonjske reforme, ne samo na nastavničkim studijskim programima nego i mnogo

šire. Materijali PCI TABLA projekta uvode inovativan pristup u svrhu povećanja efikasnosti obrazovnih sistema u BiH, što će dovesti do unapređenja ishoda učenja kod studenata, a nastavnike će osnažiti kod primjene elemenata „obrazovanja za 21. vijek“ kao što su STEAM (nauka, tehnologija, inženjerstvo, umjetnost i matematika) i 4C/4K (Critical thinking – kritičko razmišljanje, Creativity – kreativnost, Communication – komunikacija i Collaboration – kolaboracija/saradnja), PPDM (pedagogija, psihologija, didaktika i metodika), IU (ishodi učenja). U PCI projekta TABLA - Aktivnosti općeg obrazovanja u BiH (The General Education Activity) koje se odnose na Inicijalno obrazovanje (Pre-service Teacher Training), planirane su sljedeće aktivnosti:

1. usklađivanje univerzitetskih nastavnih planova i programa s Zajedničkom jezgrom nastavničkih studijskih programa (Nastavnički modul) koja je bazirana na ishodima učenja
2. kreiranje standarda zanimanja i standarda kvalifikacije za inicijalno obrazovanje nastavnika
3. kreiranje modularnog programa temeljenog na ishodima učenja i ključnim kompetencijama za nastavnike (digitalne kompetencije, komunikacijske kompetencije, poznavanje inkluzije u najširem smislu i upoznavanje sa elementima obrazovanja 21 vijeka) u osnovnom (razrednoj i predmetnoj nastavi) i srednjem obrazovanju
4. unapređenje mogućnosti profesionalnog razvoja za univerzitetske profesore, kroz integraciju povezanu s podučavanjem kritičkog mišljenja i STEAM predmeta.

U skladu s navedenim planiranim projektnim aktivnostima, rezultati projekta TABLA su:

1) osnovni dokumenti:

- Standard zanimanja nastavnika (planirana aktivnost 2)
- Standard kvalifikacije nastavnika (planirana aktivnost 2)
- Nastavnički modul – Zajednička jezgra nastavničkih studijskih programa (planirane aktivnosti 1 i 3)

2) prateći dokumenti, kao svojevrsna dopuna osnovnim dokumentima s funkcijom pomoćnih instrumenata koji će olakšati implementaciju osnovnih rezultata projekta i pomoći kod ispravljanja pogrešno implementiranih elemenata bolonjske reforme (alokacija ECTS-a, sistem izbornih predmeta,...), ali i pripreme za akreditaciju studijskih programa:

- Rječnik pojmova sadržanih u dokumentima prvog dijela projekta TABLA
- Akreditacija studijskih programa u kontekstu implementacije standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika studijske programe nastavničkog smjera
- Rezultati i analiza/Anketa za nastavnike
- Kvantitativna i kvalitativna analiza nastavničkih studija u BiH
- Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA
- Digitalne kompetencije nastavnika
- Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja
- Praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća - Strategije praćenja i vrednovanja
- Metodička praksa i Dnevnik metodičke prakse
- Alokacija ECTS bodova
- Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera
- Sistem izbornih predmeta.

Aktivnosti koje se predlažu u PCI projekta TABLA odnose se na nastavničke studijske programe, ali se mnoge od tih aktivnosti mogu primijeniti i na druge studijske programe, uzimajući u obzir:

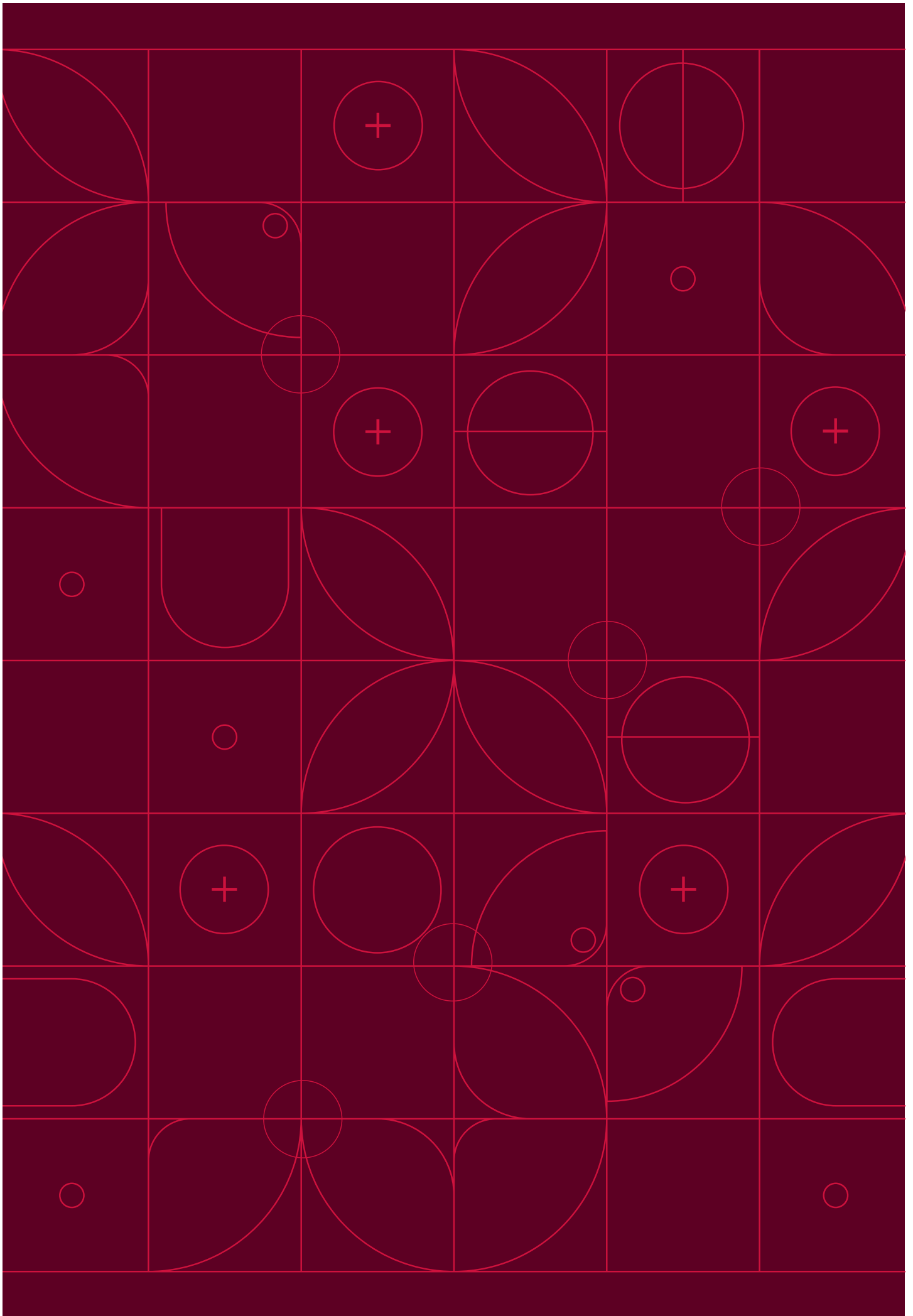
- pojedinačne studijske programe
- grupu srodnih studijskih programa
- sve studijske programe jednog fakulteta
- sve studijske programe grupe fakulteta (npr. tehnički fakulteti, medicinski fakulteti, ekonomski fakulteti i dr.).
- sve studijske programe jednog univerziteta.

Svrha i struktura Smjernica

Ovaj dokument, **Smjernice za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije u studijske programe nastavničkog smjera**, ima za cilj da u skraćenoj formi i sa praktičnim instrukcijama objasniti korisnicima kako se implementiraju standard zanimanja/kvalifikacije u nastavničke studijske programe te kako se izrađuje nastavnički modul uz korištenje ispravnih pravila bolonjske reforme i uz primjenu elemenata obrazovanja 21 vijeka.

Pored ovog uvodnog dijela dokument ima još četiri dijela:

- drugi dio ukratko opisuje karakteristike i načine implementacije standarda, imajući u vidu kontekst bolonjske reforme, preduvjete za implementaciju i načine dokazivanja implementacije
- treći dio govori o ulozi dokumenata iz projekta TABLA u procesu implementacije standarda zanimanja/kvalifikacije
- četvrti dio detaljno opisuje korake pri procesu implementacije, dijeleći ih na korake koji prethode implementaciji i korake za implementaciju.

2. KARAKTERISTIKE IMPLEMENTACIJE

Definicija implementacije

Implementacija bilo kojeg standarda zanimanja/kvalifikacije, pa tako i standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika, podrazumijeva preuzimanje elemenata standarda zanimanja/kvalifikacije i uvrštavanje tih elemenata u nastavni plan i program određenog studijskog programa, i to kroz:

- preuzimanje razine kvalifikacije definirane u standardu zanimanja/kvalifikacije
- preuzimanje ishoda učenja i srodnih kategorija definiranih u standardu zanimanja/kvalifikacije.

Preuzimanje razine kvalifikacije definirane u standardu zanimanja/kvalifikacije

Razina kvalifikacije u Europskom prostoru visokog obrazovanja definirana je *Europskim kvalifikacijskim okvirom (EQF)* i *Kvalifikacijskim okvirom Europskog prostora visokog obrazovanja (QF-EHEA)*, u kojima su za visoko obrazovanje definirane razine 6 (prvi ciklus), 7 (drugi ciklus) i 8 (treći ciklus). U BiH je Vijeće ministara donijelo Odluku o usvajanju Osnova kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 31/11, 39/12), koje se referiraju na EQF.

To znači da se za **sve studijske programe iste razine obrazovanja**, odnosno za sve vrste kvalifikacije na istoj razini, bez obzira na znanstveno područje, polje i granu, **podrazumijevaju iste generičke kompetencije**. One su u EQF-u definirane kroz kategorije „knowledge - skills - responsibility and autonomy“. Navedene kategorije opisuje što osoba na razini kvalifikacije može znati i primijeniti te koje ima sposobnosti, što prvenstveno ukazuje na sposobnost samostalnog rada i razinu odgovornosti koju osoba, uzimajući u obzir sposobnost samostalnog rada, može preuzeti za svoj rad u profesionalnom smislu.

U kontekstu nastavničke profesije, iz opisa poslova nastavnika očituje se potreba za isključivo samostalnim donošenjem odluka i samostalnim radom, što, uzimajući u obzir generičke kompetencije prema EQF-u, znači da standard kvalifikacije nastavnika podrazumijeva razinu 7 (drugi ciklus).

Stoga, pri kreiranju studijskog programa nastavničkog smjera treba imati na umu da se:

- uzima u obzir 1. i 2. ciklus
- ciljevi, kompetencije i ishodi učenja formuliraju imajući na umu temeljni posao nastavnika, a to je samostalno izvođenje nastave.

Preuzimanje ishoda učenja i srodnih kategorija definiranih u standardu zanimanja/kvalifikacije

Studijski programi visokog obrazovanja se po bolonjskoj reformi temelje na ishodima učenja. S druge strane, određeno zanimanje može biti regulirano standardom zanimanja, standardom kvalifikacije ili i jednom i drugim, ovisno o zakonodavnom okviru, pri čemu:

- **standard zanimanja** u pravilu nema ishode učenja kao element, ali sadrži elemente koji su na neki način srodni s ishodima učenja, a to su kompetencije i ključni poslovi
- **standard kvalifikacije** sadrži ishode učenja, uz kompetencije.

Zbog postoje bitne razlike u implementaciji standarda zanimanja u odnosu na standard kvalifikacije:

- standard zanimanja implementira se na način da se elementi srodni ishodima učenja (ključni poslovi i kompetencije) pretvore u ishode učenja
- standard kvalifikacije implementira se na način da ishodi učenje iz standarda kvalifikacije izravno preuzmu kao ishodi učenja na razini studijskog programa.

Dakle, ishodi učenja napravljeni ili preuzeti iz standarda zanimanja/kvalifikacije formuliraju se **na razini studijskog programa**, a nakon toga, ishodi na razini studijskog programa razrađuju se na razini modula ili predmeta. Matricom ishoda učenja na razini obveznih predmeta i ishoda učenja na razini studijskog programa dokazuje se pokrivenost ishoda učenja na razini studijskih programa.

Važnost implementacije

Potreba implementiranja standarda zanimanja/kvalifikacije proizlazi iz same svrhe standarda zanimanja/kvalifikacije kao takvog, a to je **osiguranje i unapređenje kompetentnosti nastavnog kadra** za samostalno izvođenje nastave. Budući da se inicijalno obrazovanje nastavnika ostvaruje u području visokog obrazovanja, na studijskim programima nastavničkog smjera, potrebno je prvo osigurati kvalitetu tih studijskih programa. S druge strane, studijski programi nastavničkog smjera podliježu istim kriterijima za akreditaciju svih studijskih programa u Europskom području visokog obrazovanja. Jedan od kriterija izravno se odnosi na **povezanost studijskog programa sa standardom zanimanja/kvalifikacije**, koja se očituje upravo implementacijom standarda u studijski program.

Dakle, pri kreiranju studijskog programa nastavničkog smjera potrebno je referirati se na:

- kriterije za akreditaciju koji obvezuje na povezanost studijskog programa sa standardom zanimanja/kvalifikacije nastavnika
- standard zanimanja/kvalifikacije nastavnika, definiran u nadležnom zakonodavnom okviru, ako ga ima
- zakonske odredbe o potrebnoj stručnoj spremi, odnosno o razini i vrsti kvalifikacije potrebne za izvođenje nastave u osnovnim i srednjim školama
- međunarodne standarde o nastavničkoj profesiji.

Visokoškolska ustanova ima **autonomiju kreiranja studijskih programa** te u slučaju da zakonske odredbe definiraju niže standarde od onih međunarodnih, ona ipak treba težiti i voditi se višim standardima, kako bi se postigao optimalan učinak u reformskim procesima na svim razinama obrazovanja, za čiju će primjenu nastavnici uvijek biti ključni faktor. Također, usporedivost s međunarodnim standardima i trendovima moguća je samo uz preduvjet praćenja međunarodnih standarda.

Standard zanimanja, standarda kvalifikacije te Nastavnički modul u projektu TABLA

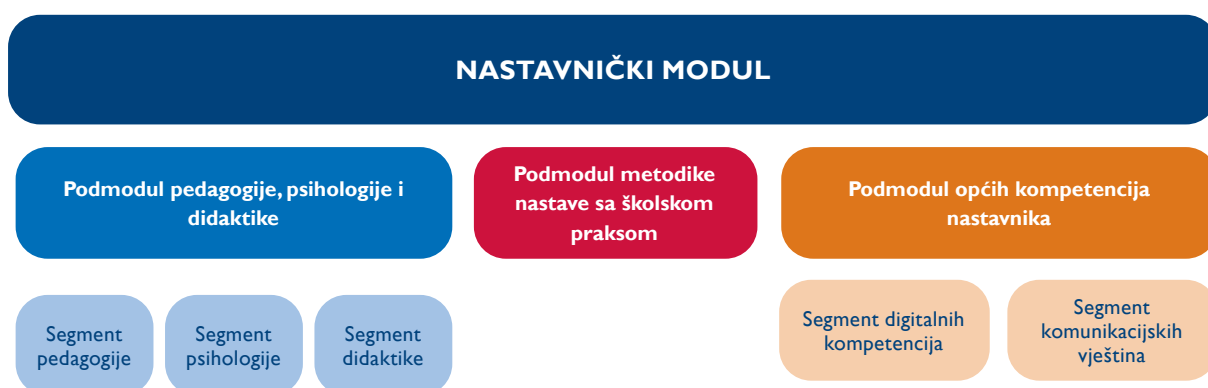
Projektom TABLA definiran je Standard zanimanja nastavnika (sl. 1.) i Standard kvalifikacije nastavnika (sl. 2), ali osim samih standarda projektom je kreiran tzv. Nastavnički modul (sl. 3), odnosno dokument koji prikazuje kako se elementi standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika mogu implementirati u studijski program **na razini modula** (skupine srodnih predmeta). Na taj način se olakšava implementacija standarda, jer se već definirani elementi modula (ciljevi i ishodi učenja) trebaju još samo prilagoditi razini studijskog programa, odnosno razini pojedinog predmeta.

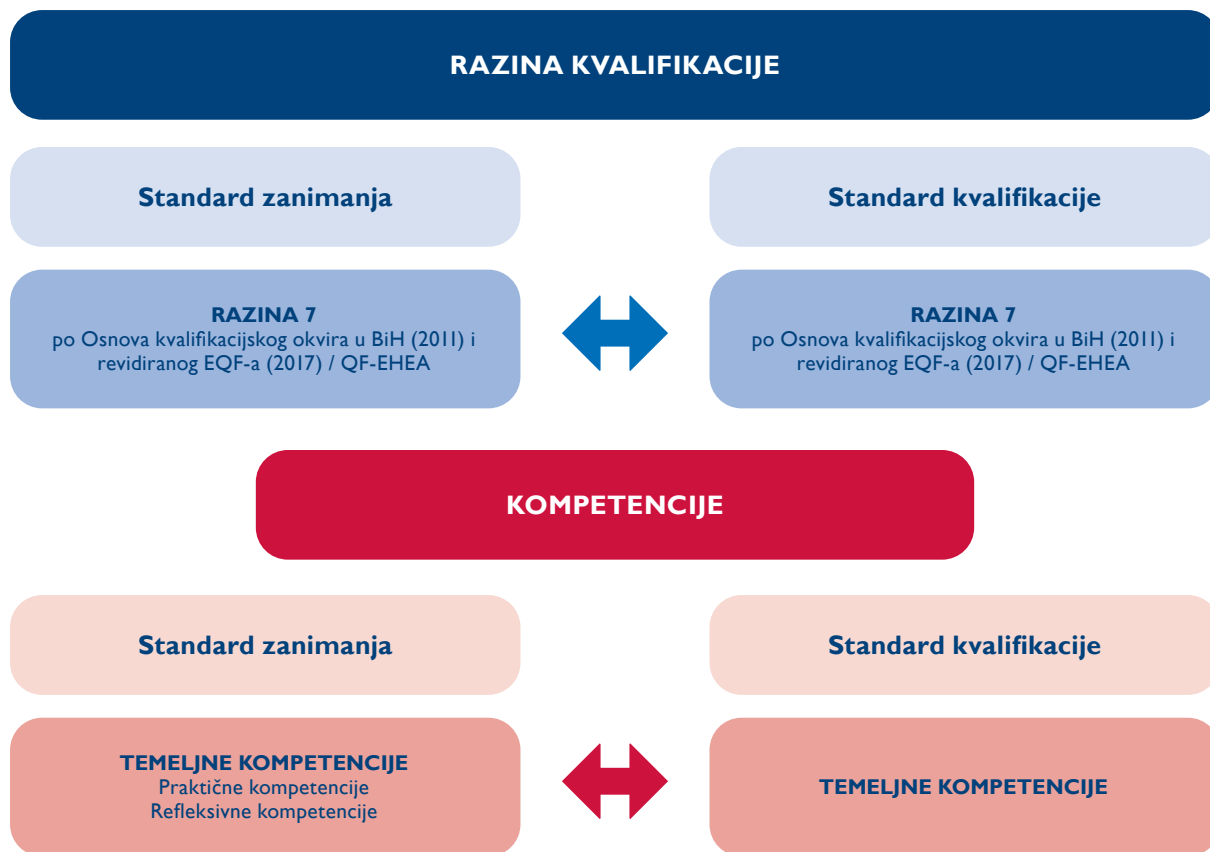
Slika 1. Standard zanimanja nastavnika TABLA

Slika 2. Standard kvalifikacije nastavnika TABLA

Slika 3. Nastavnički modul s podmodulima i segmentima

Slika 4. Veza razine kvalifikacije i kompetencija u Standardu zanimanja nastavnika TABLA i Standardu kvalifikacije nastavnika TABLA

Preuvjeti za implementaciju

Međutim, da bi se standard zanimanja/kvalifikacije mogao uspješno implementirati, potrebno je postojanje određenih preuvjeta.

- 1) Nastavni plan i program studijskog programa mora u svojoj strukturi nužno imati **predviđene elemente**:
 - ciljeve
 - ishode učenja
 - ECTS bodove s metodologijom raspodjele.
 - module, kao skupine srodnih predmeta, odnosno kao međurazinu između razine studijskog programa i pojedinog predmeta.
- 2) Svi elementi nastavnog plana i programa moraju biti formulirani i definirani prema općepoznatoj **metodologiji kreiranja** pojedinog elementa, koja bi trebala biti jedinstvena na razini visokoškolske ustanove, a u slučaju studijskih programa nastavničkog smjera trebala bi biti jedinstvena najmanje na razini fakulteta. Postojanje takve metodologije osigurava ujednačenost elemenata između pojedinih predmeta te njihovu usporedivost.
- 3) Uz postojanje metodologije kreiranja elemenata nastavnog plana i programa, bitan faktor za uspješnu implementaciju je **edukacija nastavnog kadra** koji sudjeluje u izradi i izvođenju nastavnog plana i programa. Edukacija nastavnog kadra podrazumijeva:
 - informiranost i upućenost nastavnog kadra u zakonodavne i interne pravne akte koji sadrže odredbe o nastavnom procesu i dokumentima koji ga određuju

- razumijevanje i vještinu formuliranja pojedinih elemenata nastavnog plana i programa, kao i nastavnog plana i programa u cjelini
- razumijevanje i vještinu primjene suvremenih nastavnih metoda poučavanja i vrednovanja.

4) Uspješnost procesa izrade nastavnog plana i programa ovisi o tome da li se i kako se samim procesom upravlja. **Upravljanje procesom** podrazumijeva sljedeće korake:

- planiranje aktivnosti
- podjelu zadataka
- odabir određenog kadra za određeni zadatak
- stručna podrška pri izradi zadataka
- provjera i kontrola tijekom i nakon izrade zadataka
- javne konzultacije
- uvažavanje sugestija i primjedbi unutarnjih i vanjskih korisnika.

Na taj način se osigurava koherentnost i povezanost svih elemenata nastavnog plana i programa u skladnu cjelinu.

5) Specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera ogleda se u tome što se u pravilu izvodi više studijskih programa na jednom fakultetu / visokoškolskoj ustanovi, pri čemu oni u pravilu imaju dosta zajedničkih predmeta. Zbog toga je pri implementaciji potrebno **koordiniranje izradom nastavnih planova i programa za više različitih studijskih programa**. Pri tome se posebna pažnja treba obratiti na:

- definiranje jednakog trajanja 1. i 2. ciklusa za više različitih studijskih programa nastavničkog smjera
- definiranje postojanje dvopredmetnih studija i njihovog međuodnosa
- definiranje godine studija na kojoj se bira nastavnički smjer
- definiranje zajedničkih ciljeva i ishoda učenja koji se odnose na nastavničke kompetencije
- definiranje zajedničkih modula/predmeta na više različitih studijskih programa nastavničkog smjera
- definiranje nastavnog kadra koji će izvoditi nastavu na zajedničkim predmetima više različitih studijskih programa nastavničkog smjera.

6) Nastavni plan i program, bez obzira na implementaciju standarda, ima obvezu poštivati sve **procedure regulirane zakonskim i internim aktima**, a koje se obično odnose na:

- sadržaj nastavnog plana i programa
- sadržaj ostalih dokumenata koji definiraju nastavni proces
- vremenski period i procedure redovite revizije
- mogućnost izmjene elemenata nastavnog plana i programa prilikom redovite revizije ili između dvije redovite revizije
- transparentnost informacija o studijskom programu i nastavnom procesu
- način osiguranja kvalitete studijskog programa.

Uz nadležne zakonske i interne akte, potrebno je paziti na ispunjavanje kriterija za akreditaciju visokoškolske ustanove i studijskog programa, koji se odnose na sadržaj i procedure donošenja i revizije nastavnog plana i programa.

Dokazi implementacije

Pri implementaciji standarda zanimanja/kvalifikacije važno je omogućiti da se navedena implementacija može i dokazati, odnosno **pokazati svim zainteresiranim stranama** (studenti, poslodavci, povjerenstva za akreditaciju, šira javnost. Kao takav dokaz može poslužiti:

- eksplicitno pozivanje na dokument koji definira standard zanimanja/kvalifikacije, bez obzira radi li se o dokumentu koji je zakonska obveza, međunarodni trend ili rezultat projekta,
- tablični raspored ECTS bodova koji nose određene kompetencije i ishode učenja u odnosu na ukupan broj ECTS bodova koji se stječe kvalifikacijom
- matrica ishoda učenja, u kojoj se prikazuje koji se ishodi učenja na razini studijskog programa realiziraju na kojim obveznim predmetima, uz pretpostavku da se svi ishodi učenja na razini studijskog programa moraju realizirati na obveznim predmetima, jer se završetkom sitog studijskog programa stječe ista kvalifikacija, bez obzira na odabir izbornog predmeta.

3. DOKUMENTI PROJEKTA TABLA KAO INSTRUMENT IMPLEMENTACIJE

Osnovni dokumenti kao rezultati projekta TABLA (sl. 5) definiraju okvir za unapređenje inicijalnog obrazovanja nastavnika, a odnose se na standard zanimanja i kvalifikacije nastavnika te nastavnički modul kao zajedničku jezgru studijskih programa nastavničkog smjera. Pri tome su Standard zanimanja nastavnika TABLA i Standard kvalifikacije nastavnika TABLA kreirani iz perspektive obrazovnih vlasti, odnosno poslodavca, s ciljem reguliranja nastavničke profesije, dok je Nastavnički modul (Zajednička jezgra studijskih programa) namijenjen visokoškolskim ustanovama kao pomoć za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije u studijske programe nastavničkog smjera.

Slika 5. Povezanost osnovni dokumenata kao rezultata projekta TABLA

3.1. STANDARD ZANIMANJA NASTAVNIKA TABLA

Standardi zanimanja u pravilu definiraju ključne poslove te kompetencije za obavljanje tih poslova kroz potrebna znanja, vještine i stavove. Kao takav, predstavlja jasnu vezu između početne faze ulaska u profesiju i učenja tokom cjelokupne karijere nastavnika.

Standard zanimanja nastavnika TABLA (sl. 6) definiše rad nastavnika kroz istaknute elemente visokokvalitetne i efikasne nastave u 21. vijeku, čime, između ostalog, može biti instrument za efikasnije upravljanje različitim fazama napredovanja nastavnika, kao i za poboljšanje rezultata obrazovanja na nastavničkim studijskim programima. On se temelji na:

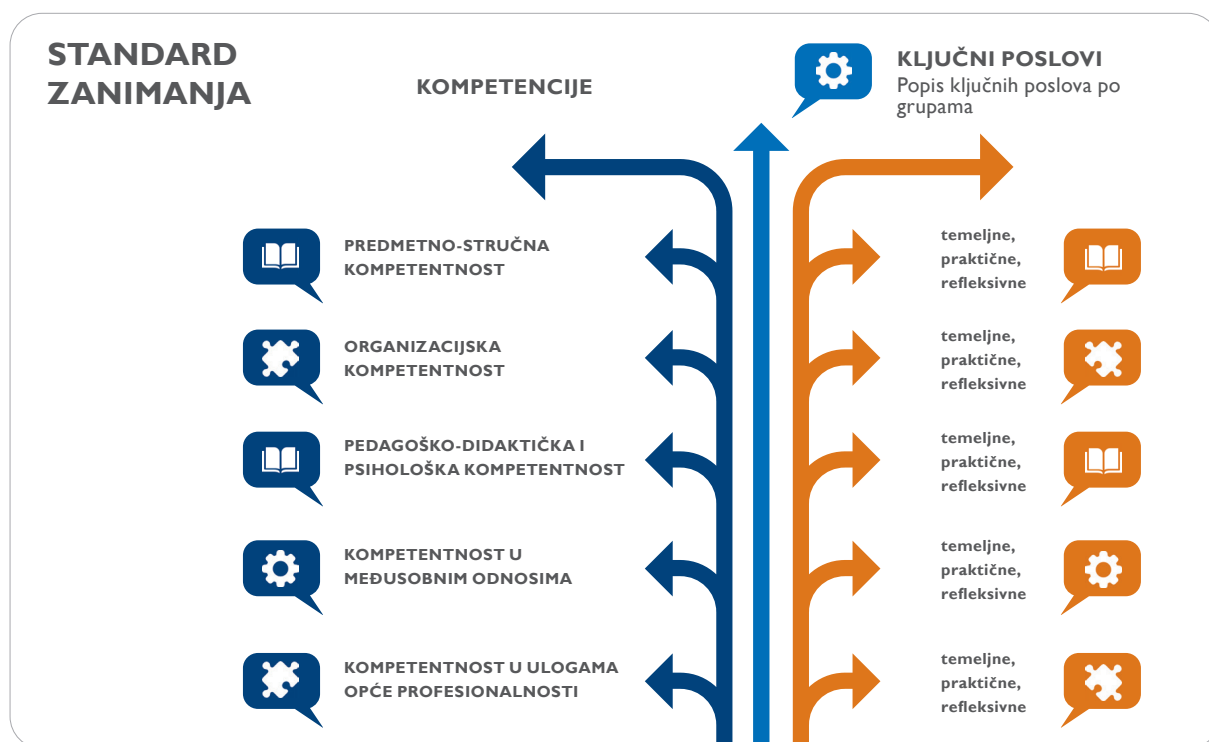
- kompetencijama (pet područja kompetentnosti:
 1. predmetno-stručna kompetentnost
 2. organizacijska kompetentnost
 3. pedagoško didaktička i psihološka kompetentnost
 4. kompetentnost u međusobnim odnosima
 5. kompetentnost u ulogama opće profesionalnosti

- ključnim poslovima (pet skupina ključnih poslova):
 - Grupa poslova 1. Planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada
 - Grupa poslova 2. Kreiranje okruženja za učenje i organizacija nastavnog procesa
 - Grupa poslova 3. Podučavanje usmjereno na učenika, praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje
 - Grupa poslova 4. Komuniciranje i saradnja sa relevantnim osobama u odgojno-obrazovnom procesu
 - Grupa poslova 5. Stručni i profesionalni razvoj kroz učešće u radu i razvoju škole.

Pet kompetencijskih područja opisuju zahtjeve profesionalne uloge nastavnika. Razvoj standarda zanimanja nastavnika polazi od pretpostavke o važnosti nastave usmjerene na učenika i učenje, zbog čega je kao prva grupa kompetencija uzeta *Predmetno-stručna kompetentnost*, gdje je upravo naglašena ta uska povezanost učenja i poučavanja. Na navedenu grupu kompetencija neposredno se nadovezuje slijedeće područje kompetentnosti *Organizacijska kompetentnost* koja je usmjerena na kompetencije ključne za poticanje različitih strategija učenja, kreiranje sigurnog i poticajnog okruženja za učenje i realizaciju kvalitetnoga poučavanja. U trećoj grupi kompetencija fokus je na *Pedagoško-didaktičkoj i psihološkoj kompetentnosti* koja je usmjerena na razvijanje aktivnog učenja, diferenciranog poučavanja, te definisanju jasnih kriterija za praćenje i ocjenjivanje u svrhu procjene i samoprocjene učenika. U četvrtoj grupi kompetencija, koja se odnosi na područje *Kompetentnosti u međusobnim odnosima*, fokus se širi na djelovanje nastavnika u školi kao organizaciji koja je uklopljena u širu društvenu zajednicu i sistem obrazovanja oblikovan kroz politike vođenja i saradnje. Posebno je naglašena važnost komunikacijskih i socijalnih vještina ključnih za funkcionisanje u profesionalnoj zajednici. U petoj grupi kompetencija koja se odnosi na područje *Kompetentnost u ulogama opće profesionalnosti* istaknuta je važnost cjeloživotnoga učenja i profesionalnog razvoja nastavnika tokom cijele karijere.

Kompetencije u svim područjima kompetentnosti dijele se na:

- temeljne: kompetencije koje se stječu kvalifikacijom
- praktične: kompetencije koje se stječu radnim iskustvom
- reflektivne: kompetencije koje se stječu stručnim usavršavanjima.

Slika 6. Struktura Standarda zanimanja TABLA

3.2. STANDARD KVALIFIKACIJE NASTAVNIKA TABLA

Standard kvalifikacije u pravilu je dokument koji definira razinu kvalifikacije prema postojećem standardu zanimanja. Budući da se referira na razinu kvalifikacije, koja se dokazuje javnim obrazovnim dokumentom koji izdaje ovlaštena institucija, a koji se temelji na ishodima učenja, on se sastoji od kompetencija i ishoda učenja. Kao takav, standard kvalifikacije predstavlja osnovu za izradu nastavnih planova i programa nastavničkih studija te ujedno predstavlja vezu kojom se povezuje inicijalno obrazovanje sa tržištem rada unutar države, ali i na međunarodnom nivou. S druge strane, može poslužiti i za evaluaciju programa stručnog usavršavanja te u budućim postupcima licenciranja, relicenciranja i napredovanja nastavnika.

Evropskim kvalifikacijskim okvirom i Odlukom o usvajanju Osnova kvalifikacijskog okvira u BiH za svaki nivo su definirani generički deskriptori kroz tri kategorije: znanje, vještine i kompetencije (samostalnost i odgovornost). Kako je već rečeno, uzimajući u obzir navedene generičke deskriptore, posebno kategoriju kompetencija koje se odnose na samostalnost i odgovornost te prirodu nastavničkog zanimanja i opis poslova, potrebni nivo kvalifikacije za zanimanje nastavnika je nivo 7 kvalifikacijskog okvira, odnosno završen 2. ciklus visokog obrazovanja i sticanje 300 ECTS bodova.

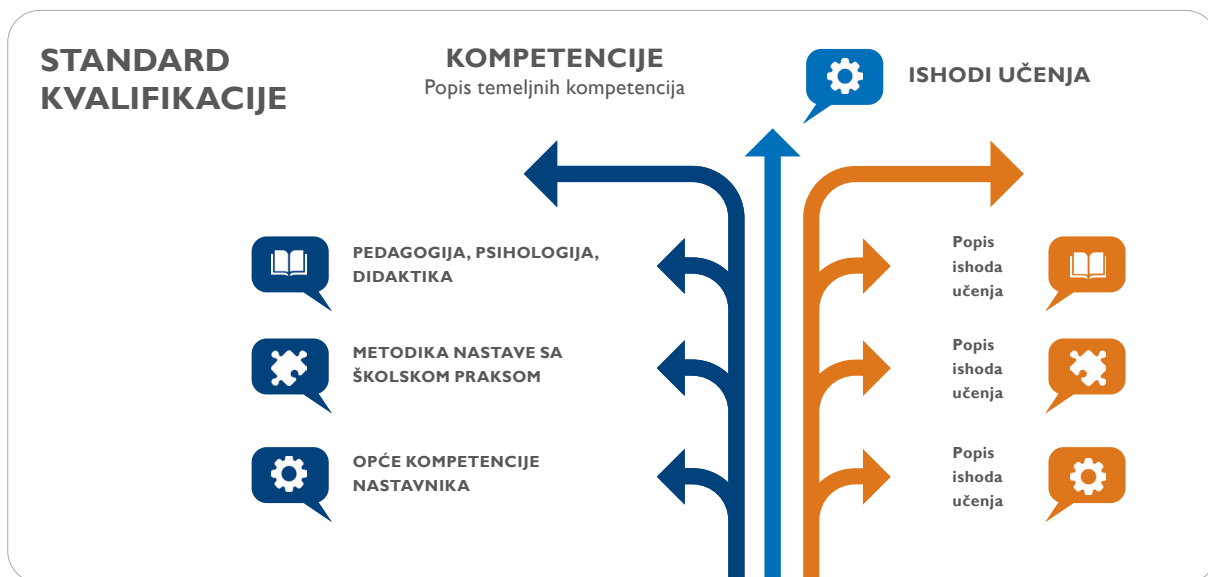
Kvalifikaciju nastavnika ne čini samo nivo kvalifikacije i broj stečenih ECTS bodova, nego i sadržaj te kvalifikacije, odnosno postojanje specifičnih ishoda učenja. Specifični ishodi učenja odnose se na sve ishode učenja iz područja nastavničkih kompetencija, koji unutar studijskog programa nastavničkog smjera, uz predmete struke, čine zaseban modul. Evropski standard udjela nastavničkih kompetencija je 20% od ukupnog broj ECTS bodova, što bi značilo 60 ECTS bodova od 300 ECTS bodova tokom 1. i 2. ciklusa.

Standard kvalifikacije nastavnika TABLA (sl. 7) razvijen je na temelju Standarda zanimanja nastavnika TABLA, a sastoji se od sljedećih elemenata:

- kompetencije (koje su jednake temeljnim kompetencijama u standardu zanimanja TABLA)
- ishodi učenja:
 1. Pedagogija-psihologija-didaktika,
 2. Metodika nastave sa školskom praksom,
 3. Opće kompetencije nastavnika (digitalne kompetencije, komunikacijske vještine).

Jedna od osnovnih karakteristika Standarda kvalifikacije nastavnika TABLA (sl. 7) je podjela ishoda učenja prema grupama koje su kompatibilne modulima unutar studijskih programa, odnosno grupama srodnih predmeta, za razliku od dosadašnjih standarda u kojima su ishodi učenja podijeljeni na tematske grupe. Svrha takve podjele bila je približiti standard kvalifikacije nastavnika perspektivi visokoškolske ustanove te strukturi studijskog programa u kojeg se standard treba implementirati.

Da bi se pokazalo odnos kompetencija i ishoda učenja, odnosno pokrivenost kompetencija ishodima učenja, uz svaki ishod učenja u zagradi je navedena šifra temeljne kompetencije na koju se ishod učenja odnosi.

Slika 7. Struktura Standarda kvalifikacije TABLA

3.3. NASTAVNIČKI MODUL

Nastavnički modul može se definirati kao:

- dokument koji prikazuje kako se elementi standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika mogu implementirati u studijski program na razini modula (skupine srodnih predmeta)
- dio studijskog programa nastavničkog smjera na kojem se ostvaruju ishodi učenja iz standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika (tzv. PPDM predmeti), odnosno grupe predmeta koji nose nastavničke kompetencije.
- vrsta *Zajedničke jezgre nastavničkih studijskih programa (ZJSP)*, koja je temeljena na ishodima učenja i kao takva bi trebala biti implementirana u sve studijske programe nastavničkog smjera.

Uzimajući u obzir specifičnosti studijskih programa nastavničkog smjera, nameće se zaključak da se svi studijski programi nastavničkog smjera, uglavnom sastoje od dva osnovna modula:

1. stručni modul, koji sadrži predmete struke (npr. strani jezik, fizika, matematika, itd),
2. nastavnički modul, koji sadrži predmete s nastavničkim kompetencijama.

Struktura *Nastavničkog modula* (sl. 8), predstavljena dokumentima projekta TABLA, dijeli se na tri podmodula, odnosno tri grupe srodnih predmeta unutar *Nastavničkog modula*, koje su kompatibilne skupinama ishoda učenja z Standarda kvalifikacije TABLA:

1. Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike: zajednički je za sve studijske programe nastavničkog smjera na jednom fakultetu ili visokoškolskoj ustanovi
2. Podmodul metodike nastave sa školskom praksom: specifičan za svaki studijski program nastavničkog smjera.
3. Podmodul općih kompetencija nastavnika: može biti isti za više nastavničkih studijskih programa ili prilagođen prirodi pojedinog studijskog programa.

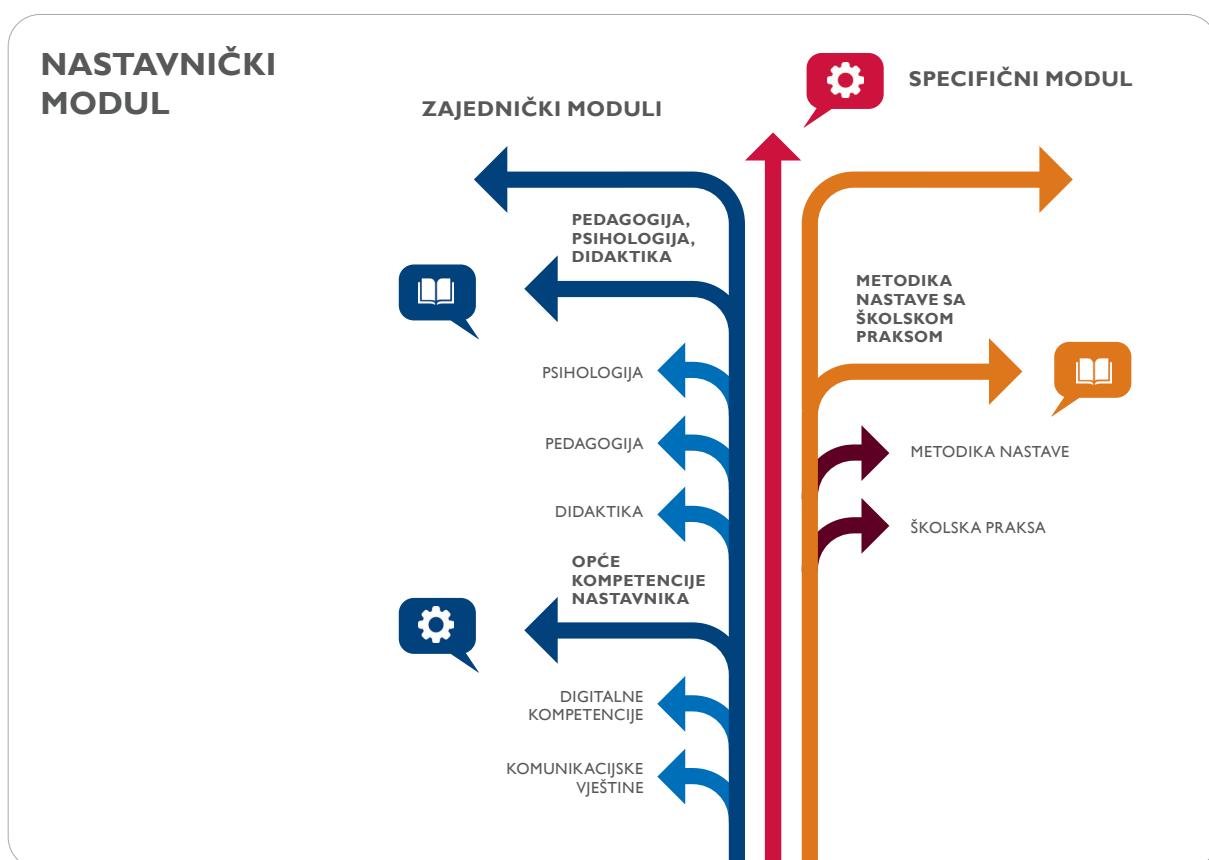
Osim ishoda učenja svakom podmodulu dodate su kategorije koje čine elemente nastavnog plana i programa: ECTS opterećenje, ciljevi, te preporučene metode poučavanja i vrednovanja.

Pri kreiranju studijskih programa nastavničkog smjera bilo bi potrebno planirati i definirati Nastavnički modul

kao zasebnu cjelinu iz dva ključna razloga:

- značajan dio Nastavničkog modula dijeli više studijskih programa na jednom fakultetu ili visokoškolskoj ustanovi,
- ishodi učenja koji se stižu na Nastavničkom modulu čine jedinstvenu cjelinu i direktno se odnose na Standard zanimanja nastavnika i Standard kvalifikacije nastavnika.

Definiranje zajedničkih podmodula i predmeta na nivou fakulteta ili visokoškolske ustanove preduslov je za uspješnu sistemsku implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u sve studijske programe nastavničkog smjera, jer postojanje zajedničkih predmeta osigurava sticanje istih ishoda učenja, ali ujedno doprinosi racionalizaciji ljudskih i fizičkih resursa.

Slika 8. Struktura Nastavničkog modula

Udio pojedinih podmodula u Nastavničkom modulu može biti različit za svaki studijski program, ali je projektom ponuđen preporučeni raspon ECTS bodova (tabela 1). Fleksibilan raspon ECTS bodova nužan je zbog različitih potreba studijskih programa za pojedinim podmodulom (npr. različiti studijski programi će imati potrebu za različitim brojem ECTS bodova iz metodika), ali pri tome je važno naglasiti da na svim studijskim programima ishodi učenja trebaju biti jednako ostvareni, i to u predviđenom ukupnom opterećenju od 60 ECTS bodova.

PODMODUL	Preporučeni raspon ECTS-a	Preporučeni raspon udjela u 60 ECTS-a	Prosječan broj ECTS bodova	Prosječan udio u 60 ECTS-a
Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	12-36	20-60 %	24	40 %
Podmodul metodike nastave sa školskom praksom	12-36	20-60 %	24	40 %
Podmodul općih kompetencija nastavnika	8-16	14-26 %	12	20 %

Tabela 1. Preporučeni raspon ECTS bodova

Uloga Nastavničkog modula u implementaciji

Nastavnički modul definira:

- način na koji će se implementirati standard zanimanja/kvalifikacije u studijski program nastavničkog smjera
- način na koji će se ostvariti standard zanimanja/kvalifikacije kroz nastavu.

Nastavničkim modulom daje se struktura modula/podmodula kao skupine srodnih predmeta sa svim elementima koji se javljaju i na razini studijskog programa i na razini predmeta.

Budući da svaki podmodul nastavničkog modula ima ciljeve, ishode učenja i ECTS bodove, na temelju njega mogu se:

- definirati ciljevi i ishodi učenja na razini studijskog programa (poopćavanjem)
- definirati ciljevi i ishodi učenja na razini predmeta (razrađivanjem)
- pratiti ECTS bodove na razini studijskog programa (zbrajanjem)
- rasporediti ECTS bodove na razini predmeta (dijeljenjem) (sl. 9).

Slika 9. Uloga Nastavničkog modula u implementaciji standarda zanimanja/kvalifikacije

Nastavnički modul nastao u okviru projekta TABLA samo je prototip na osnovu koga se može definirati i izraditi nastavnički modul bilo kojeg studijskog programa nastavničkog smjera, pri čemu će nastavnički modul svakog pojedinog studijskog programa biti jedinstven i specifičan, u skladu s prirodom i strukturom studijskog programa, a u okviru autonomije visokoškolske ustanove.

Budući da Nastavnički modul čine podmoduli (a time i predmeti) koji su zajednički svim studijskim programima nastavničkog smjera na nekom fakultetu ili visokoškolskoj ustanovi, njegova izrada podrazumijeva konsenzus, koordinaciju i kontrolu na nivou fakulteta ili visokoškolske ustanove, u zavisnosti od stepena integriteta visokoškolske ustanove.

3.4. ULOGA POMOĆNIH DOKUMENATA PROJEKTA TABLA U IMPLEMENTACIJI

Tokom projekta TABLA nastalo je 13 pomoćnih/pratećih dokumenata čija je namjena i svrha da prvenstveno olakšaju implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije preko Nastavničkog modula, ali njima se jednako dodatno objašnjavaju i neki osnovni principi bolonjskog procesa, za sve studijske programe, ne samo one nastavničkog smjera.

Spomenutim dokumentima je na normativno-programskoj razini iniciran novi pristup razvoju studijskih programa nastavničkog smjera koji je, pored ostalog, otvorio i prostor za veću fleksibilnost pri izradi i kreiranju studijskih programa.

Na osnovu analize iskustava i razvojnih trendova u području izrade i kreiranja studijskih programa, ponuđeni pomoćni dokumenti nastali u okviru projekta TABLA mogu doprinijeti:

1. razumijevanju značaja samog procesa akreditacije studijskih programa, te razlika između institucionalne akreditacije i akreditacije studijskih programa
2. integrisanju definisanih kompetencija u studijske programe nastavničkog smjera
3. uspostavljanju okvira za digitalnu pismenost, kroz program obuke za sticanje digitalnih kompetencija budućih nastavnika, koji je zamišljen kao dio nastavnog plana i programa, za kojeg su definirani ciljevi, sadržaj, ishodi učenja, nastavne metode, metode za procjenjivanje studentskih postignuća i tablica za formativno praćenje
4. razvijanju različitih, diferenciranih, oblika poučavanja studenta kroz primjenu strategija poučavanja koje potiču i razvijaju 4K-komunikaciju, kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboraciju/saradnju
5. efikasnijem zadovoljavanju obrazovnih potreba i interesa studenata nastavničkih fakulteta
6. integrisanju strategija za praćenje i vrednovanje u studijske programe, kroz jasno definirane pojmove praćenje, procjenjivanje i ocjenjivanje, uspostavljanje kriterija za ocjenjivanje, dijagnostičko, formativno i sumativno vrednovanje te samovrednovanje i vršnjačko vrednovanje
7. poticanju kreativnosti univerzitetskih profesora, ne samo inoviranjem metoda poučavanja, nego i sudjelovanjem u kreiranju studijskih programa
8. primjeni dnevnika metodičke prakse s ciljem unapređenje kvaliteta nastavne prakse i nastavničkih kompetencija studenata
9. primjeni ECTS sistema koji podrazumijeva transparentnost, usporedivost, mjerljivost i fleksibilnost te je bitan segment u procesu kreiranja i izvođenja studijskih programa
10. razumijevanju dvopredmetnosti kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera prema kojoj studijski program osposobljava studenta za zanimanje nastavnika dvaju školskih predmeta
11. kreiranju sistema izbornih predmeta koji je direktno povezan sa metodologijom planiranja i kreiranja nastavnih planova i programa
12. integraciji elementa inkluzivnog obrazovanja u nastavnu praksu.

Kompleksnost procesa poučavanja i učenja definisani standardom zanimanja/kvalifikacije te nizom pomoćnih dokumenta, kao i potrebe za stvaranjem pozitivnog okruženja za rad, zahtijevaju neprestano stručno usavršavanje nastavnika na svim nivoima obrazovanja, kako bi bili osposobljeni za uočavanje i reagovanje na promjene koje često nisu vidljive odmah i neposredno, nego se prepoznaju tek u posljedicama koje imaju na procese poučavanja i učenja. Takva stvarnost nastavnika sastavni je dio profesionalne potrebe za kontinuiranim stručnim usavršavanjem u različitim oblastima rada.

4. KORACI ZA IMPLEMENTACIJU

4.1. KORACI KOJI PRETHODE IMPLEMENTACIJI

4.1.1. Osnovni elementi dokumenata koji opisuju studijski program

Kako je navedneo u drugom poglavlju, preduvjet za uspješnu implementaciju standarda u studijski program je postojanje sljedećih elemenata u njegovom nastavnom planu i programu: ciljevi, ishodi učenja, ECTS bodovi s metodologijom raspodjele te moduli kao skupine srodnih predmeta.

Područje visokog obrazovanja regulirano je nadležnim zakonima, koji su usklađeni s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju. Tim zakonima su, između ostalog, regulirani nazivi i sadržaji dokumenata koji opisuju studijski program. Bez obzira na moguće neusklađenosti u terminologiji i definiranju pojedinog pojma, za razumijevanje i primjenu ovog dokumenta, koristit će se sljedeći pojmovi sa značenjima:

- **nastavni plan i program** (dalje: NPP) – dokument koji opisuje studijski program (opće informacije i karakteristike, svrha i ciljevi studijskog programa, kompetencije i ishodi učenja na razini studijskog programa, popis predmeta, opis svakog predmeta, ostalo)
- **nastavni plan** – popis predmeta po semestrima
- **nastavni program** – opis pojedinog predmeta (ciljevi, ishodi učenja i sadržaji predmeta, način raspodjele ECTS bodova, obveze studenata, metode vrednovanja, literatura, ostalo)
- **izvedbeni nastavni plan/program** – ažurirani nastavni plan/program koji sadrži informacije za pojedinu akademsku godinu (popis nastavnika, raspored nastave i konzultacija, kalendar nastave kroz semestar i sl.).

Osim sadržaja koji su propisane nadležnim zakonima, pri kreiranju navedenih dokumenata trebaju se uzeti u obzir i Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete na Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG 2015), koji su u BiH implementirani u Odluku o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH (2016) te Odluku o kriterijima za akreditaciju studijskih programa 1. i 2. ciklusa studija u BiH (2017), a koji kao obvezan sadržaj propisuju:

- **ciljevi i ishodi učenja na razini studijskog programa** koji su usklađeni sa sadržajem studijskih programa, razinom kvalifikacije i strategijom ustanove, te su usporedivi s istim i/ili sličnim programima u BiH i inozemstvu
- **ishodi učenja na svim razinama studijskog programa** koji su povezani sa standardima kvalifikacija, Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i QF-EHEA
- pregled obveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta, opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu u skladu s ECTS-om, načine provjere i vrednovanja kontinuiranog stjecanja znanja studenta, bodovnu ECTS vrijednost završnog rada, metode osiguranja kvaliteta, popis obvezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima znanstvenog/umjetničkog područja.

Osim navedenih sadržaja studijski program prema ESG 2015 i odlukama o kriterijima za akreditaciju treba:

- biti **usklađen sa znanstvenim i obrazovnim standardima** i dostignućima određenog znanstvenog/umjetničkog područja, zahtjevima srodnih znanstvenih područja u cilju stjecanja multidisciplinarnih znanja te zahtjevima tržišta rada i međunarodnih reformskih procesa
- imati **procedure za periodičnu evaluaciju**, unapređenje i prestrukturiranje postojećih studijskih programa koje uključuju mišljenja studenata i drugih unutrašnjih i vanjskih zainteresiranih strana
- redovito **evaluirati nastavni plan i program**, nastavni proces, stepen realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog osoblja te povratne informacije koristi za inoviranje i unapređenja istog.

Uzimajući u obzir sve navedeno, evidentno je da svi studijski programi, ne samo oni nastavničkog smjera, moraju redovito poduzimati aktivnosti u svrhu praćenja navedenih kriterija i osiguranja kvalitete. Ove Smjernice, dajući upute za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije, također pomažu i za ispunjavanje drugih kriterija vezanih za procedure donošenja dokumenata koji opisuju studijski program i za kvalitetu njihovih sadržaja koji i nisu izravno vezani za standard zanimanja/kvalifikacije.

Dakle, bez obzira koji sadržaji bili propisani zakonskim ili internim aktima, za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije potrebno je da:

- **nastavni plan i program (NPP)** u uvodnom poglavlju sadrži:
 - ciljeve i ishodi učenja na razini studijskog programa koji su usklađeni sadržajem studijskih programa, razinom kvalifikacije, standardima kvalifikacija, Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i QF-EHEA
 - opis organizacije studijskog programa (jednopedmetni/dvopedmetni studij, izbornost, praktična nastava)
 - module kao skupine srodnih predmeta
- **nastavni program** pojedinog predmeta sadrži:
 - ciljeve i ishode učenja nastavnog predmeta koji proizlaze iz ciljeva i ishoda učenja na razini studijskog programa
 - ECTS bodove i njihovu raspodjelu po obvezama studenata
 - metode poučavanja i vrednovanja koji su povezani s ciljevima, ishodima učenja i sadržajima.

4.1.2. Upute za kreiranje dvopedmetnih studija

Dvopedmetnost je specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera prema kojoj studijski program osposobljava studenta za zanimanje nastavnika dvaju školskih predmeta (npr. engleski i njemački jezik, matematika i informatika, biologija i kemija,...). Ona je kao takva postojala je u sustavu visokog obrazovanja i prije bolonjskog procesa, ali je bolonjski proces, prvenstveno uvođenjem ECTS bodova, bitno utjecao na strukturu dvopedmetnih studija. Naime, zakonskim određivanjem semestra na 30 ECTS bodova određena je maksimalna količina opterećenje studenta, te se u slučaju dvopedmetnih studija nužno trebao definirati način na koji se prostor od 30 ECTS bodova dijeli između dva studija u kombinaciji. Taj se izazov često pokazao prevelikim te su neke visokoškolske ustanove rješenje našle jednostavno u ukidanju dvopedmetnih kombinacija. Međutim, ukidanje dvopedmetnih kombinacije ne može se gledati kao rješenje, ako se uzmu u obzir određene prednosti dvopedmetnih studija, koje se odnose i na visokoškolsku ustanovu i na studente i na tržište rada.

Svaka visokoškolska ustanova će u skladu sa svojom autonomijom odlučiti hoće li izvoditi dvopedmetne studije, a ukoliko neka od njih odluči da hoće, u ovim Smjericama se daju tehničke upute za njihovo kreiranje.

Pri **kreiranju** dvopedmetnih studija najveći izazovi proizlaze iz sljedećeg:

1. definiranje pojma „studijski program“ u odnosu na dvopedmetni studij,
2. definiranje strukture nastavnoga plana i programa za dvopedmetni studij ili kombinaciju dvaju

dvopredmetnih studija (npr. hoće li nastavni plan i program sadržavati samo elemente koji se tiču dvopredmetnoga studija engleskoga jezika ili će sadržavati i elemente dvopredmetnoga studija u kombinaciji),

3. definiranje načina na koji se ECTS bodovi raspoređuju na razini semestra za svaki dvopredmetni studijski program i svaku kombinaciju (koliko bodova ide na prvi, a koliko na drugi dvopredmetni studij u kombinaciji, uzimajući u obzir i zajedničke predmete kao npr. strani jezik, pedagogija i sl.),
4. definiranje odnosa dvopredmetnoga studija prema istom jednopredmetnom studiju (npr. koja je razlika između jednopredmetnoga studija engleskoga jezika i dvopredmetnoga studija engleskoga jezika koji se studira u kombinaciji s drugim dvopredmetnim studijem).

Provedba standarda zanimanja i kvalifikacije u studijske programe nastavničkoga smjera kod dvopredmetnih studija ima niz specifičnosti na koje dodatno treba obratiti pozornost:

1. jednako kao što 30 ECTS bodova po semestru čine predmeti s obaju dvopredmetnih studija u kombinaciji, isto tako i standard od 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama trebaju činiti predmeti s obaju dvopredmetnih studija u kombinaciji, što znači da zbroj od 60 ECTS treba pratiti i vertikalno (tijekom svih godina studija) i horizontalno (zbrajajući ECTS bodove svake kombinacije),
2. paziti da se u nastavnim planovima i programima dvopredmetnih studija u kombinaciji ne ponovi dvaput isti predmeti ili da se za jedan zajednički predmet predvidi različit broj ECTS bodova,
3. paziti da se kombinacija koja se izvodi na prvom ciklusu može izvoditi i na drugom ciklusu, jer se u suprotnom studenti dovode u nepovoljan položaj,
4. paziti na kombinacije dvopredmetnih studija nastavničkoga smjera i dvopredmetnih studija nenastavničkoga smjera, jer se u tim kombinacijama znatno remeti zbroj od 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama.

Da bi se uspješno implementirao standarda zanimanja/kvalifikacije u dvopredmetne studije potrebno je sljedeće:

- 1) kreiranje ECTS sustava za dvopredmetne studije**, sa sljedećom strukturom po svakom semestru:
 - “1. dvopredmetni studij + 2. dvopredmetni studij + zajednički predmeti = 30 ECTS”,
 - definiranje popisa zajedničkih obveznih i izbornih predmeta s uvijek istim ECTS bodovima i istim semestrom za sve dvopredmetne studijske programe, pri čemu ECTS bodovi zajedničkih predmeta (kao i završnih i diplomskih radova) trebaju nositi paran broj kako bi se mogli ravnomjerno raspodijeliti na oba dvopredmetna studija u kombinaciji,
 - definiranje okvira za svaki semestar koji će, ovisno o broju ECTS bodova zajedničkoga predmeta u određenom semestru, odrediti koliko ECTS bodova ostaje za svaki dvopredmetni studij, npr. “1. dvopredmetni studij 13 ECTS + 2. dvopredmetni studij 13 ECTS + zajednički predmeti 4 ECTS = 30 ECTS”
- 2) definiranje tijela/osobe** u organizacijskoj strukturi koje će pratiti kreiranje i izvedbu dvopredmetnih studija, s naglaskom na standard zanimanja i kvalifikacije nastavnika (npr. tajnik zajedničkih predmeta, ECTS koordinator, QA koordinator), koji bi pružali potporu studentima, stručnim službama i nastavnicima, pri izradi brošura, publikacija, dokumenata, organiziranju ispitnih rokova, radionica i sl.
- 3) kreiranje prostor na mrežnoj stranici** koji će na pregledan način nuditi pravodobne informacije o nastavnim planovima, zajedničkim predmetima, rasporedu nastave, ispitnim rokovima i sl.

Budući da je kreiranje ECTS sistema dvopredmetnog studija najzahtjevniji korak pri njihovoj izvedbi, a posebno kada usključuje i implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije, nudi se primjer rješenja:

Korak 1. Kreiranje ECTS sustava za dvopredmetne studije:

ZA SVAKI SEMESTAR:

1. dvopredmetni studij + 2. dvopredmetni studij + zajednički predmeti = 30 ECTS

ZA 1. CIKLUS:

1. dvopred. studij + 2. dvopred. studij + zajednički predmeti = 180/240 ECTS

ZA 2. CIKLUS:

1. dvopred. studij + 2. dvopred. studij + zajednički predmeti = 60/120 ECTS

Korak 2. Definiranje popisa zajedničkih obveznih i izbornih predmeta:

Svaki zajednički predmet mora:

- imati isti i paran broj ECTS bodova za studijske programe u kombinaciji
- biti u istom semestru za studijske programe u kombinaciji

npr.: Didaktika, 4 ECTS, 6. semestar

Korak 3. Definiranje prostora za svaki dvopredmetni studij po semestrima

formula: $(30 \text{ ECTS} - \text{ECTS zajedničkog predmeta}) / 2 = \text{ECTS prostor dvopr. studija}$

npr. $(30 \text{ ECTS} - 4 \text{ ECTS Didaktika}) / 2 = 26 / 2 = 13 \text{ ECTS}$

- dakle, u 6. semestru, gdje se izvodi zajednički predmet Didaktika, koji nosi 4 ECTS boda, na svakom dvopredmetnom studiju u kombinaciji se stječe točno 13 ECTS bodova

Korak 4. Definiranje ukupnog broja ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama

Ukupan broj ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama unutar 300 ECTS bodova stečenih završetkom 2. ciklusa treba biti najmanje 60 ECTS, pri čemu se ti bodovi mogu stjecati na različit način, odnosno u slučaju dvopredmetnih studija dio tih ECTS bodova stječe se na zajedničkim predmetima, a preostali dio na dva dvopredmetna studija u kombinaciji (tabela 2).

ECTS bodovi iz predmeta koji nose nastavničke kompetencije						
Zajednički predmeti		I. dvopredmetni studij		I. dvopredmetni studij		UKUPNO
min. 26 ECTS		min. 17 ECTS		min. 17 ECTS		min. 60 ECTS
Primjer						
Pedagogija	6 ECTS	Metodika 1	4 ECTS	Metodika 1	5 ECTS	15 ECTS
Psihologija	6 ECTS	Metodika 2	4 ECTS	Metodika 2	3 ECTS	13 ECTS
Didaktika	6 ECTS	Školska praksa I	5 ECTS	Praktikum	3 ECTS	14 ECTS
Informatika	4 ECTS	Školska praksa I	4 ECTS	Školska praksa I	3 ECTS	11 ECTS
Komunikacijske vještine	4 ECTS			Školska praksa 2	3 ECTS	7 ECTS
UKUPNO	26 ECTS	UKUPNO	17 ECTS	UKUPNO	17 ECTS	60 ECTS

Tabela 2. Način stjecanja 60 ECTS bodova na dvopredmetnim studijima (primjer).

4.1.3. Upute za kreiranje sustava izbornih predmeta

Jedan od kriterija za akreditaciju studijskih programa je osiguravanje interdisciplinarnosti/multidisciplinarnosti nastavnog plana i programa, a što se postiže i sistemom izbornih predmeta na više nivoa. Sistem izbornih predmeta i svi njegovi elementi definišu se u skladu sa zakonskim okvirom te pravnim aktima visokoškolske ustanove (statut, pravilnik o studiranju, pravilnik o usvajanju novih te izmjenama i dopunama postojećih studijskih programa i slično).

Osim toga, kreiranje sistema izbornih predmeta direktno je povezano s metodologijom planiranja i kreiranja nastavnih planova i programa, pri čemu je postojanje jasne i djelotvorne metodologije kreiranja nastavnih planova i programa na neki način preduslov za kreiranje optimalnog sistema izbornih predmeta i definisanje odnosa između izbornosti na više različitih nivoa unutar visokoškolske ustanove. To znači da sistem izbornih predmeta omogućava transparentnost i dostupnost informacija, kontrolu i unapređenje kvalitete cjelokupnog procesa studiranja, kao i proces planiranja i implementacije studijskih programa. Sistem izbornih predmeta može se definisati na više različitih nivoa unutar jedne visokoškolske institucije, te svaki nivo ima svoje specifičnosti. Pa tako sistem izbornih predmeta može biti zasnovan na kao što je univerzitet, grupa srodnih fakulteta, nivo fakulteta, grupa srodnih programa jednog fakulteta, te nivo studijskog programa.

U internim aktima, prilikom uvođenja sistema izbornih predmeta, potrebno je propisati sljedeće:

1. način usvajanja i ažuriranja popisa izbornih predmeta na svim nivoima izbornosti
2. ECTS bodovi i način upisa izbornog predmeta
3. način na koji studenti biraju izborne predmete na svim nivoima izbornosti
4. tekući rokovi do kojih se bira izborni predmet
5. način usklađivanja rasporeda nastave
6. prilagođavanje sistema zajedničkih izbornih predmeta vanrednim studentima
7. mogućnost odustajanja od izbornog predmeta
8. definisanje kvota na izborne predmete
9. priznavanje zajedničkog izbornog predmeta sa viših nivoa izbornosti na nivou studijskog programa
10. imenovanje tijela/osobe zadužene za upravljanje sistemom izbornih predmeta i sistemom informisanja

Sistem izbornih predmeta na svakom nivou ima sljedeće elemente:

- 1) ciljevi sistema izbornih predmeta
- 2) sadržaj izbornosti
- 3) ECTS sistem
- 4) ishodi učenja
- 5) pravila i procedure odabira izbornih predmeta.

Sistem izbornih predmeta na nivou fakulteta

Sistem izbornih predmeta na nivou fakulteta podrazumijeva **popis zajedničkih izbornih predmeta** koje mogu birati **svi studenti jednog fakulteta ili studenti određenih studijskih programa (npr. nastavnički studiji)**. S namjerom uspostavljanja sistema izbornih predmeta na nivou fakulteta potrebno je donijeti sljedeće odluke (tabela 3):

1. odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta na nivou fakulteta
 - sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definisati preko područja ključnih kompetencija (npr. digitalne kompetencije), različitih modula/konceptata (npr. zaštita okoliša) ili prema odsjeku s kojeg se predmet nudi (npr. izborni predmeti sa Odsjeka za anglistiku)
2. odluka o tome hoće li se popis zajedničkih izbornih predmeta kreirati od postojećih obaveznih i izbornih predmeta koji se već izvode na studijskim programima na fakultetu ili će se kreirati popis

- novih izbornih predmeta prilagođenih sistemu izbornih predmeta
- ukoliko je kriterij za kreiranje popisa zajedničkih izbornih predmeta koncept/modul ili ključne kompetencije za koje nema odgovarajućih postojećih predmeta, onda se trebaju kreirati novi izborni predmeti
- u ostalim slučajevima, kao zajednički izborni predmeti mogu se koristiti postojeći predmeti u identičnom ili prilagođenom obliku.

Pri određivanju ECTS bodova za izborne predmete na nivou fakulteta potrebno je donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome hoće li se zajednički izborni predmeti uvrstiti unutar 30 ECTS ili će se upisivati pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li zajednički izborni predmeti nositi isti ili različiti broj ECTS bodova,
3. odluka o tome hoće li se pojedini zajednički predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru I ciklusa studija).

Način kreiranja sustava izbornih predmeta prema načinu integriranja ECTS bodova			
Unutar 30 ECTS		Preko 30 ECTS	
Različiti broj ECTS bodova	Isti broj ECTS bodova	Različiti broj ECTS bodova	Isti broj ECTS bodova
↓	↓	↓	↓
Postojeći predmeti	Novi predmeti	Postojeći predmeti	Novi predmeti
↓	↓	↓	↓
Predmeti vezani za semestar	Predmeti vezani ili nevezani za semestar	Predmeti vezani ili nevezani za semestar	Predmeti vezani ili nevezani za semestar
↓	↓	↓	↓
REZULTAT: <ul style="list-style-type: none"> • potreban predviđeni prostor u NPP-ovima • nije potrebno dodatno financijsko i radno opterećenje 	REZULTAT: <ul style="list-style-type: none"> • potreban predviđeni prostor u NPP-ovima • moguća potreba za dodatnim financijskim i radnim opterećenjem 	REZULTAT: <ul style="list-style-type: none"> • nije potreban predviđeni prostor u NPP-ovima • nije potrebno dodatno financijsko i radno opterećenje 	REZULTAT: <ul style="list-style-type: none"> • nije potreban predviđeni prostor u NPP-ovima • moguća potreba za dodatnim financijskim i radnim opterećenjem

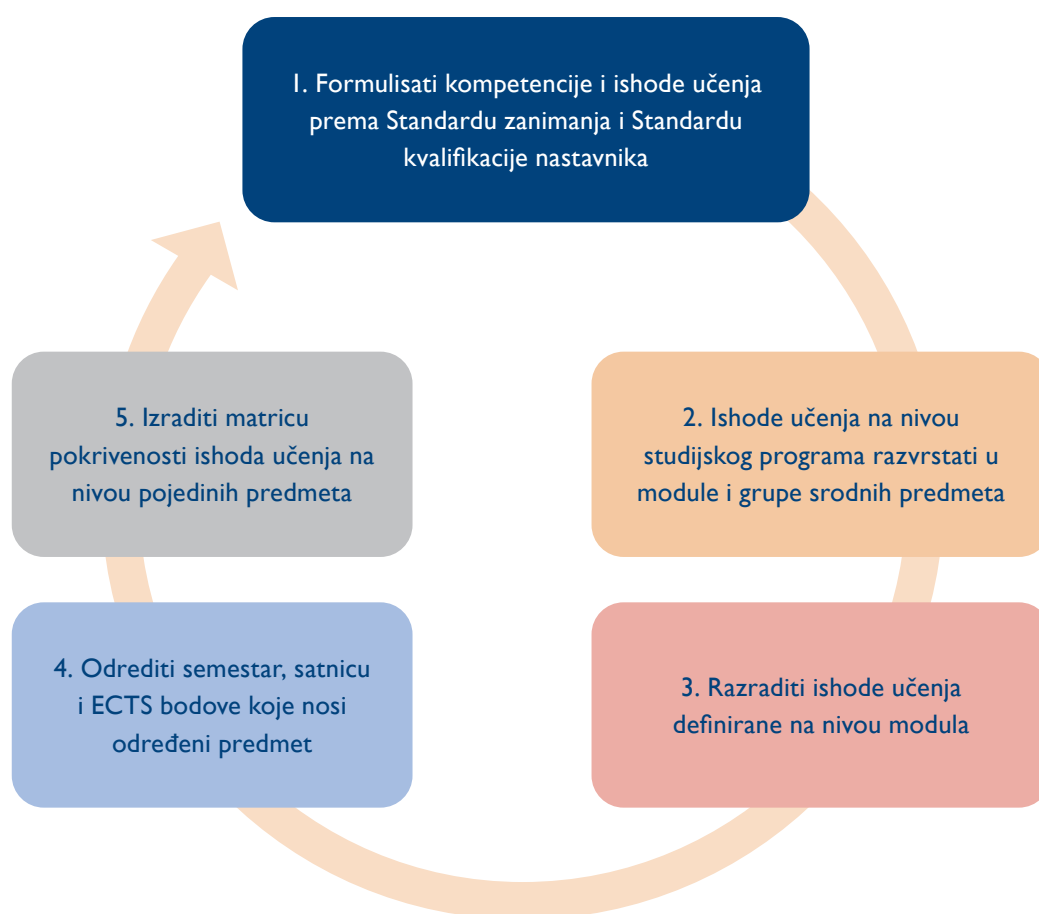
Tabela 3. Kreiranje sustava izbornih predmeta po kriteriju integriranja ECTS bodova

4.2. KORACI IMPLEMENTACIJE POMOĆU DOKUMENATA TABLA

Pri implementaciji Standarda zanimanja TABLA i Standarda kvalifikacije TABLA u studijski program pomoću Nastavničkog modula potrebno je poduzeti određene aktivnosti i korake, koji se mogu svesti na sljedeće (sl. 10):

1. na nivou studijskog programa definirati ciljeve, kompetencije i ishode učenja prema Standardu zanimanja nastavnika i Standardu kvalifikacije nastavnika,
2. ishode učenja definirane na razini studijskog programa razvrstati u (pod)module, odnosno grupe srodnih predmeta, na način da se ishodi učenja ne ponavljaju ili ne izostavljaju,
3. ishode učenja definirane na razini (pod)modula razraditi u ishode učenja na razini predmeta, uzimajući u obzir sljedeće:

- svaki ishod učenja na razini studijskog programa mora biti realiziran na obaveznim predmetima (iznimno, ishod može imati svoje mjesto u izbornom predmetu samo u slučaju da se isti ishod ostvaruje i u alternativnom izbornom predmetu)
 - jedan ishod učenja na razini studijskog programa ne može se u identičnom obliku ponoviti u dva predmeta
 - svaki ishod učenja na razini studijskog programa može se razraditi u specifičnije (detaljnije) ishode na obaveznim i izbornim predmetima
4. odrediti semestar, satnicu i ECTS bodove koje nosi određeni predmet, uzimajući u obzir ishode učenja, kronologiju i realno opterećenje studenta,
 5. izraditi matricu pokrivenosti ishoda učenja na nivou studijskog programa ishodima učenja na nivou pojedinih predmeta.

Slika 10. Koraci u implementaciji standarda zanimanja/kvalifikacije

Važno je napomenuti da je, u slučaju implementacije standarda zanimanja koji nema prateći standard kvalifikacije, potrebno napraviti i matricu kompetencija i ishoda učenja na razini studijskog programa. Budući da je projektom TABLA napravljen i standard zanimanja i standard kvalifikacije, takva matrica je napravljena u dokumentu Standard kvalifikacije TABLA, pa se u slučaju implementacije Standarda TABLA takva matrica se ne treba praviti, nego se može ili preuzeti ili se na nju referirati.

U prethodnom poglavlju navedeno je koji su elementi prema zakonskim aktima i kriterijima za akreditaciju nužni u dokumentima koji opisuju studijski program. Od svih navedenih, istaknuto je koji su posebno bitni za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije:

1. ciljeve i ishodi učenja na razini studijskog programa koji su usklađeni sadržajem studijskih programa, razinom kvalifikacije, standardima kvalifikacija, Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i QF-EHEA
2. opis organizacije studijskog programa (jednopedmetni/dvopedmetni studij, izbornost, praktična nastava);
3. module kao skupine srodnih predmeta
4. ciljeve i ishode učenja nastavnog predmeta koji proizlaze iz ciljeva i ishoda učenja na razini studijskog programa
5. ECTS bodove i njihovu raspodjelu po obvezama studenata
6. metode poučavanja i vrednovanja koji su povezani s ciljevima, ishodima učenja i sadržajima.

Iz popisa se izdvajaju moduli, koji, iako nisu obvezni po zakonskim aktima i kriterijima za akreditaciju, svakako čine jednu od najvažnijih karakteristika studijskih programa po Bolonjskom programu, ali i instrument lakšeg implementiranja standarda zanimanja/kvalifikacije.

4.2.1. Kreiranje ciljeva na razini studijskog programa

Osim što su obveza prema zakonskim aktima i kriterijima za akreditaciju, ciljevi na nivou studijskog programa predstavljaju opšta i široko postavljena očekivanja o tome za šta će studenti biti osposobljeni da učine na osnovu uspješno završenog obrazovnog procesa na studijskom programu. Kao takvi, oni pružaju okvir učenja i razvoja svih studenata, te upućuju na mogućnost napredovanja studenta tokom školovanja, uz uvažavanje principa inkluzivnosti.

Neke karakteristike ciljeva:

- ciljevi se pišu iz perspektive nastavnika / institucije / obrazovnog sustava
- ciljevi moraju biti povezani s kompetencijama i ishodima učenja, te sadržajima i metodama poučavanja i vrednovanja
- ciljevi moraju biti jasni, ali ne ovise o aktivnim glagolima, jer su mjera za ispunjenost ciljeva ishodi učenja (kod kojih su aktivni glagoli obvezni)
- na razini studijskog programa preporučeni broj ciljeva je 4-6.

Postoje različite upute i metodologije za formuliranje ciljeva, od koji se navodi jedna kao primjer:

„postići kod studenata:

- poznavanje / razumijevanje (nečega)
- (neku) pismenost / pismenost (u nečemu)“

„osposobiti studente za:

- primjenu (nečega)
- rješavanje (nečega)
- analizu (nečega)
- procjenu / procjenjivanje (nečega)
- izradu / kreiranje (nečega)“.

Ova metoda formuliranja ciljeva može biti korisna, jer:

- uvijek uključuje studente u kontekst (to znači da se cilj ne može ostvariti ako studenti nisu uključeni)
- može se lako povezati sa svim razinama Bloomove taksonomije (označeno plavom bojom)
- može se lako povezati sa svim vrstama kompetencija (označeno zelenom bojom, korištenje glagola „osposobiti“).

Formuliranje ciljeva na razini studijskog programa pomoću Nastavničkog modula TABLA

Ako se uzme u obzir da je preporučeni broj ciljeva na razini studijskog programa najviše šest, možemo zaključiti da se od tih šest ciljeva tri cilja trebaju odnositi na nastavničke kompetencije, a tri cilja na stručne kompetencije (iz područja struke nastavnika: fizika, strani jezik, biologija,...).

Dakle, potrebo je na razini studijskog programa nastavničkog smjera definirati 3 cilja koja se tiču nastavničkih kompetencija.

Već je pojašnjeno da Nastavnički modul predstavlja skup predmeta koji nose nastavničke kompetencije, a podijeljen je na tri podmodula:

- Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike
- Podmodul metodika nastave sa školskom praksom
- Podmodul opštih kompetencija nastavnika.

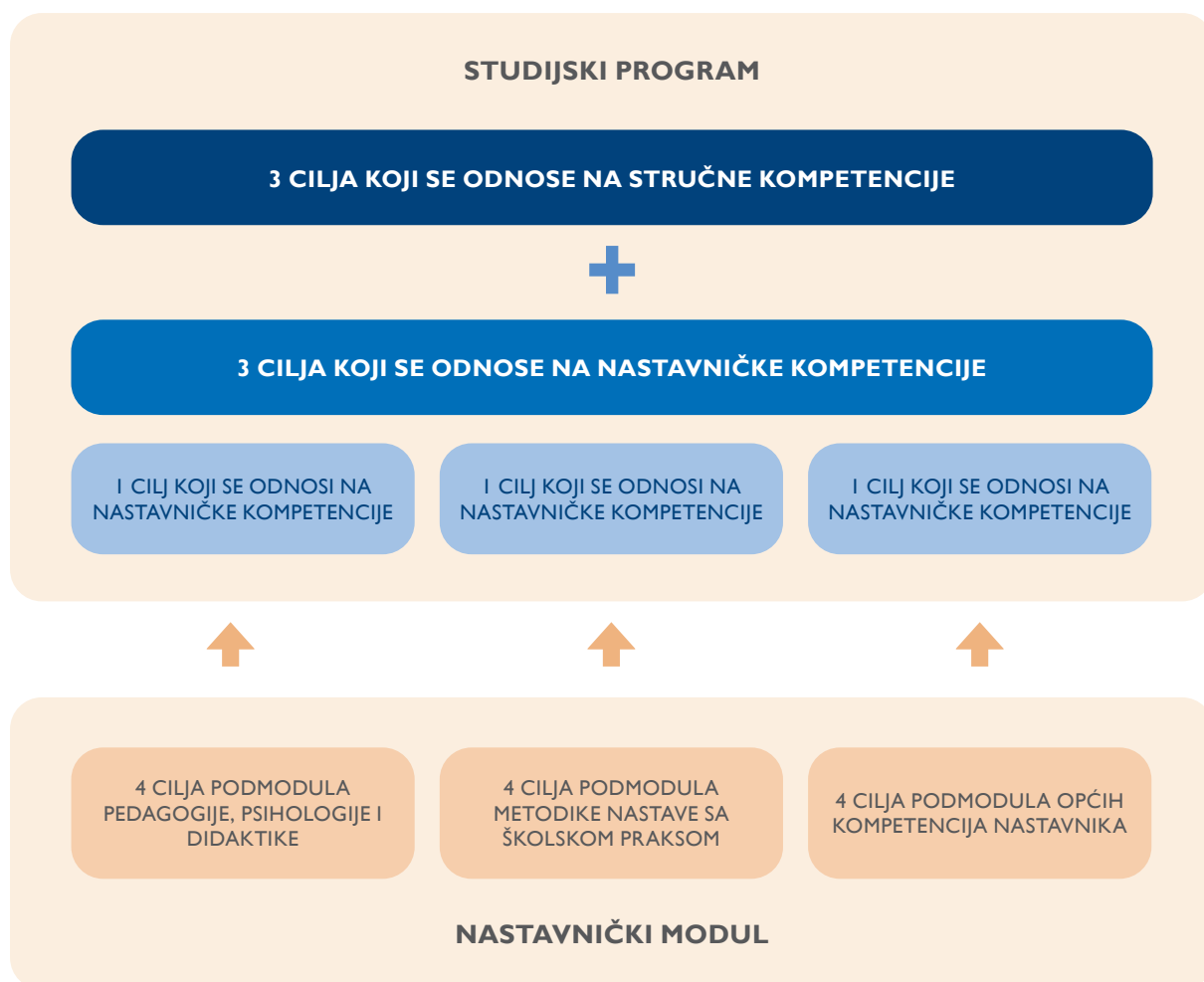
U Nastavničkom modulu definirana su 4 cilja za svaki podmodul, odnosno ukupno 12 ciljeva.

Ciljeve na razini studijskog programa možemo definirati pomoću Nastavničkog modula na način da 12 ciljeva iz Nastavničkog modula poopćimo na 3 cilja, i to tako da definiramo po jedan poopćeni cilj za svaki podmodul (tabela 4).

Nastavnički modul		Studijski program
Podmodul	Broj ishoda	Broj ishoda
Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	4	1
Podmodul metodike nastave sa školskom praksom	4	1
Podmodul općih kompetencija	4	1

Tabela 4. Broj ciljeva u Nastavničkom modulu

Dakle, od 4 cilja iz svakog od podmodula poopćit će se 1 cilj na razini studijskog programa, uzimajući u obzir njihove zajedničke elemente (radnju i predmet radnje) (sl. 11).

Slika 11. Kreiranje ciljeva na razini studijskog programa pomoću Nastavničkog modula

U tabeli 5 prikazan je primjer kako bi se od ciljeva navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu pedagogije, psihologije i didaktike formirao cilj na nivou studijskog programa.

Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	
Ciljevi iz Nastavničkog modula	Cilj na razini studijskog programa
<ul style="list-style-type: none"> • postići kod studenata razumijevanje, primjenu i analizu teorijskih znanja potrebnih za praktično djelovanje iz područja pedagogije, psihologije i didaktike, te odgojno-obrazovnog procesa i odgojno-obrazovnog sustava • postići kod studenata usvajanje i vrednovanje stavova oko osnovnih principa i vrijednosti odgoja i obrazovanja, te samoinicijativnosti, samoregulaciji, empatiji i uvažavanju različitosti iz perspektive njihova utjecaja na socioemocionalni razvoj učenika • kroz teorijski okvir i njegovu praktičnu primjenu osposobiti studente da se mogu što kvalitetnije baviti nastavnom djelatnosti i tako unaprijediti njeno praktično djelovanje (odgojno-obrazovne procese) u odgojno-obrazovnim institucijama • pripremiti studente za učinkovito svladavanje zadataka na predmetnim metodikama i praktičnom radu s učenicima 	<p>Osposobiti studente za primjenu teorijskih znanja iz područja pedagogije, psihologije i didaktike te razvijanje njihovih stavova oko osnovnih principa i vrijednosti odgoja i obrazovanja potrebnih za kvalitetno bavljenje nastavnom djelatnosti.</p>

Tabela 5. Primjer kreiranja cilja na razini studijskog programa pomoću ciljeva Podmodula pedagogije, psihologije i didaktike

U tabeli 6 prikazan je primjer kako bi se od ciljeva navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu metodike nastave sa školskom praksom formirao cilj na nivou studijskog programa.

Podmodul metodike nastave sa školskom praksom	
Ciljevi iz Nastavničkog modula	Cilj na razini studijskog programa
<ul style="list-style-type: none"> • postići kod studenata učinkovit transfer teorijskih znanja iz područja pedagogije i didaktike, odgojno-obrazovnog procesa te odgojno-obrazovnog sustava u praktičnu primjenu na nastavnom predmetu 	<p>Osposobiti studente da mogu što kvalitetnije izvoditi nastavu određenog predmeta, uzimajući u obzir njegove specifičnosti i izazove, te biti aktivni sudionik odgojno-obrazovnog procesa i član kolektiva odgojno-obrazovnih institucija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • postići kod studenata primjenu i prakticiranje stavova oko osnovnih principa i vrijednosti odgoja i obrazovanja na nastavi određenog predmeta 	
<ul style="list-style-type: none"> • kroz praktični rad s učenicima osposobiti studente da mogu što kvalitetnije izvoditi nastavu određenog predmeta te biti aktivni sudionik odgojno-obrazovnog procesa i član kolektiva odgojno-obrazovnih institucija 	
<ul style="list-style-type: none"> • upoznati studente sa specifičnostima i izazovima poučavanja određenog predmeta te načinom povezivanja struke predmeta i didaktičko-metodičkih zakonitosti 	

Tabela 6. Primjer kreiranja cilja na razini studijskog programa pomoću ciljeva Podmodula metodike nastave sa školskom praksom

U tabeli 7 prikazan je primjer kako bi se od ciljeva navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu općih kompetencija nastavnika formirao cilj na nivou studijskog programa.

Podmodul općih kompetencija nastavnika	
Ciljevi iz Nastavničkog modula	Cilj na razini studijskog programa
<ul style="list-style-type: none"> • postići kod studenata razumijevanje, primjenu i analizu teorijskih znanja potrebnih za praktično djelovanje iz područja digitalnih kompetencija i komunikacijskih vještina 	<p>Osposobiti studente za primjenu teorijskih znanja iz područja digitalnih kompetencija i komunikacijskih vještina te razvijanje stavova oko važnosti i uloge IT tehnologije u odgojno-obrazovnom procesu potrebnih za kvalitetno bavljenje nastavnom djelatnosti.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • postići kod studenata usvajanje i vrednovanje stavova oko važnosti i uloge IT tehnologije u odgojno-obrazovnom procesu te efikasnih načina komunikacije i suradnje sa svim dionicima odgojno-obrazovnog procesa 	
<ul style="list-style-type: none"> • kroz teorijski okvir i njegovu praktičnu primjenu osposobiti studente da se mogu što kvalitetnije odgovoriti suvremenim izazovima nastavne djelatnosti i tako unaprijediti njeno praktično djelovanje u odgojno-obrazovnim institucijama 	
<ul style="list-style-type: none"> • pripremiti studente za učinkovito svladavanje zadataka na predmetnim metodikama i praktičnom radu s učenicima 	

Tabela 7. Primjer kreiranja cilja na razini studijskog programa pomoću ciljeva Podmodula općih kompetencija nastavnika

4.2.2. Kreiranje ishoda učenja na razini studijskog programa

Budući da se studijski programi temelje na ishodima učenja, nije upitna potreba za njihovom zastupljenosti na svim razinama studijskog programa. Kao takvi, ishodi učenja su jasni iskazi očekivanja o usvojenim znanjima, vještinama i stavovima/vrijednostima studenata na nivou kvalifikacije.

Neke karakteristike ishoda učenja:

- proizlaze iz ciljeva i kompetencija na nivou studijskog programa
- jasan rezultat procesa učenja
- tvore se preciznim/aktivnim/mjerljivim glagolima
- specificira što će student znati/moći (demonstrirati) nakon položenog ispita ili stečene kvalifikacije
- pružaju informacije studentima i ostalim zainteresiranim stranama o tome što se točno od očekuje da studenti pokažu
- ne opisuju proces učenja (pamćenje, čitanje,...)
- ne opisuju namjere ili zadatke onih koji podučavaju
- počinju aktivnim glagolom koji odražava razinu traženog znanja/vještina
- pišu se u smislu onoga što je student u stanju demonstrirati
- jedan ishod učenja može biti kombinacija općih, stručnih i/ili ključnih kompetencija
- ishodi učenja pišu se na način da ih mogu ostvariti svi studenti (razina praga koji označava granicu potrebnu za prolaznu ocjenu), jer studeti s različitim prosjekom ocjena imaju istu kvalifikaciju
- ishodi učenja koji su ključni za dostizanje znanja, vještina i stavova na nivou kvalifikacije se realizuju na obaveznim predmetima
- na razini studijskog programa preporučeni broj ciljeva je 15-20.

Formuliranje ishoda učenja na razini studijskog programa pomoću Nastavničkog modula TABLA

Ako se uzme u obzir da je preporučeni broj ishoda učenja na razini studijskog programa 15-20, možemo zaključiti da se od tih ishoda učenja oko 9 ishoda učenja treba odnositi na nastavničke kompetencije, a ostali na stručne kompetencije (iz područja struke nastavnika: fizika, strani jezik, biologija,...).

Dakle, potrebo je na razni studijskog programa nastavničkog smjera definirati 10 ishoda učenja koji se tiču nastavničkih kompetencija.

Nastavnički modul sadrži tri podmodula, od koji se neki dalje dijele na segmente, pri čemu se ishodi učenja definirani na razini segmenta:

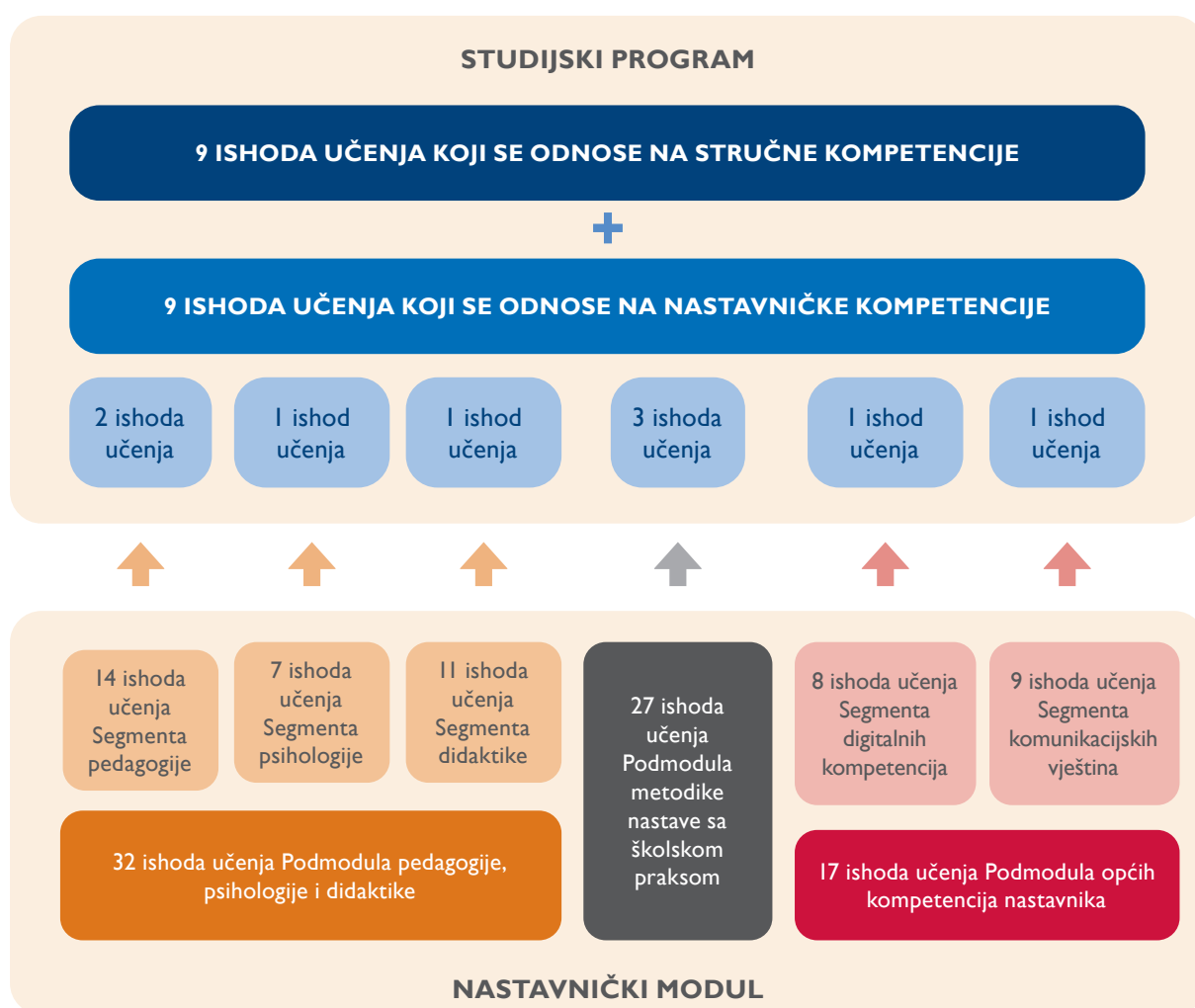
- 1) Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike (ukupno 32 ishoda učenja)
 - Segment pedagogije (14 ishoda učenja)
 - Segment psihologije (7 ishoda učenja)
 - Segment didaktike (11 ishoda učenja)
- 2) Podmodul metodika nastave sa školskom praksom (ukupno 27 ishoda učenja)
- 3) Podmodul opštih kompetencija (ukupno 17 ishoda učenja)
 - Segment digitalnih kompetencija (8 ishoda učenja)
 - Segment komunikacijskih vještina (9 ishoda učenja)

Ishode učenja na razini studijskog programa možemo definirati pomoću Nastavničkog modula na način da se srodni ishodi učenja iz Nastavničkog modula (po segmentima) poopće na 9 ishoda učenja (tabela 8).

Nastavnički modul			Studijski program
Podmodul	Segment	Broj ishoda	Broj ishoda
Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	Pedagogija	14	2
	Psihologija	7	1
	Didaktika	11	1
Podmodul metodike nastave sa školskom praksom		27	3
Podmodul općih kompetencija	Digitalne kompetencije	8	1
	Komunikacijske vještine	9	1

Tabela 8. Broj ishoda učenja u Nastavničkom modulu

Dakle, od 76 ishoda učenja iz svakog od podmodula poopćit će se 9 ishoda učenja na razini studijskog programa, uzimajući u obzir njihove zajedničke elemente (radnju i predmet radnje) (sl. 12).

Slika 12. Kreiranje ishoda učenja na razini studijskog programa pomoću Nastavničkog modula

U tabeli 9 prikazan je primjer kako bi se od ishoda učenja navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu pedagogije, psihologije i didaktike formirali ishodi učenja na nivou studijskog programa.

Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	
Ishodi učenja iz Nastavničkog modula	Ishod učenja na razini studijskog programa
<p>PE1: Definisati osnovne inkluzivne pojmove i koristiti adekvatne termine u komunikaciji (T1.2)</p> <p>PE2: Prezentirati postupke kojim se pokazuju poštivanje i uvažavanje djece i mladih (T2.3)</p> <p>PE3: Prezentirati postupke empatije, poštovanja, te uvažavanja različitosti kroz poštivanje i promoviranje dječjih prava i odgovornosti (T2.4)</p> <p>PE4: Kreirati nastavni proces u skladu sa individualnim potrebama učenika utemeljen na načelima jednakosti, pravde i solidarnosti među svom djecom (T2.5)</p> <p>PE5: Argumentirati važnost primjerenog reagiranja na rodne, socijalne, kulturne i jezičke razlike među učenicima (T3.5)</p> <p>PE6: Promovirati aktivnosti usmjerene na partnerstvo unutar zajednice: s kolegama u školi, stručnjacima u zajednici, roditeljima, i drugim članovima zajednice (T4.4)</p>	<p>Argumentirati važnost inkluzivnog pristupa pri kreiranju i izvođenju nastavnog procesa prilagođenog individualnim potrebama učenika</p>
<p>PE7: Objasniti značaj i djelotvorne modele profesionalnoga razvoja i učenja (T5.1)</p> <p>PE8: Objasniti zakonsku regulativu obrazovnog sustava, te funkciju internih akata škole (T5.3)</p> <p>PE9: Interpretirati složenost uloge nastavnika te društveni značaj nastavničke profesije (T5.3)</p> <p>PE10: Argumentirati formalne, neformalne i informalne prilike za stručni razvoj u skladu s procjenjenim potrebama u određenoj disciplini / predmetu / području učenja (T5.4)</p> <p>PE11: Primijeniti načine samoevaluacije i samorefleksije na vlastite rezultate rada u svrhu profesionalnog razvoja (T5.5)</p> <p>PE12: Objasniti ulogu pedagoško-psihološke službe i drugih stručnih suradnika u radu nastavnika i razvoju učenika (T5.6)</p> <p>PE13: Interpretirati strukturu sustava odgoja i obrazovanja te međusobne utjecaje obrazovnog sustava i društvenih promjena (T5.6)</p> <p>PE14: Argumentirati mišljenje kojim se vrjednuje škola kao odgojno-obrazovna zajednica učenja</p>	<p>Objasniti osnovne elemente obrazovnog sustava te ulogu nastavnika i stručnih službi, primjenjujući načine samoevaluacije i samorefleksije</p>
<p>PS1: Uočavati individualne i skupne razlike među učenicima prema razini kognitivnog, socioemocionalnog, motoričkog razvoja (T1.3)</p> <p>PS2: Povezati utjecaj rodni, socijalnih, kulturalnih i jezičnih razlika među učenicima na njihovu motivaciju za učenje (T2.5)</p> <p>PS3: Prepoznati individualne i skupne razlike među učenicima prema kognitivnim stilovima i stilovima učenja, interesima i prethodnim znanjima i iskustvima (T3.5)</p> <p>PS4: Analizirati doprinos različitih individualnih učeničkih dispozicija (inteligencija, kreativnost, ličnost) za njihovo školsko postignuće (T3.5)</p> <p>PS5: Objasniti povezanost različitih strategija vrjednovanja učeničkih postignuća s utjecajem na stilove učenja, pamćenje i motivaciju (T3.6)</p> <p>PS6: Interpretirati roditeljske stilove, njihov utjecaj na razvoj učeničkih postignuća, te način njihova uključivanja u rad škole (T4.3)</p> <p>PS7: Primijeniti znanstveno-istraživački pristup u pripremi i realizaciji akcijskih istraživanja (T5.8)</p>	<p>Analizirati individualne i skupne razlike među učenicima i njihov utjecaj na školsko postignuće te ulogu roditelja, primjenjujući znanstveno-istraživački pristup</p>

<p>DD1: Izraditi nastavnu pripremu prema nivou kognitivnog, socioemocionalnog i motoričkog razvoja učenika kroz individualizirani pristup (T1.1)</p> <p>DD2: Primijeniti različite metode poučavanja, oblike, nastavne materijale, resurse, izvore znanja u skladu sa postavljenim ishodima učenja usmjerenim na učenika (T1.3)</p> <p>DD3: Argumentirati važnost korištenja razrednog prostora i drugih fizičkih uvjeta za individualni, skupni ili frontalni rad (T2.1)</p> <p>DD4: Prezentirati inovativne pristupe u pripremi fizičkoga okružja (T2.1)</p> <p>DD5: Koristiti i usvojiti aktivnosti učenja u svim etapama nastavnog procesa uvažavajući drugog i drugačijeg (T2.2)</p> <p>DD6: Objasniti osnovne pojmove didaktike kao pedagoške discipline, te njen odnos sa drugim naučnim disciplinama (T3.1)</p> <p>DD7: Koristiti, adaptirati i dizajnirati metode, sredstva i materijale za aktivno učenje i razvijanje 4K kompetencija (T3.4)</p> <p>DD8: Demonstrirati načine uvažavanja osobnosti učenika, te poticanja samoinicijativnosti, samoučinkovitosti i vještina za samoregulirano učenje na konkretnim primjerima (T3.5)</p> <p>DD9: Koristiti digitalne alate pri primjeni strategija praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća (T3.6)</p> <p>DD10: Osmisliti nove kvalitetne načine podrške u radu sa djecom (T5.1)</p> <p>DD11: Primjenjivati digitalne tehnologije u svrhu razvoja sopstvene pedagoške prakse (T5.7)</p>	<p>Primijeniti različite nastavne metode i strategije poučavanja i vrednovanja, uz inovativno korištenje fizičkih uvjeta i digitalne tehnologije te uvažavajući individualizirani pristup i principe aktivnog učenja</p>
--	---

Tabela 9. Primjer kreiranja ishoda učenja na razini studijskog programa pomoću ishoda učenja Podmodula pedagogije, psihologije i didaktike

U tabeli 10 prikazan je primjer kako bi se od ishoda učenja navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu metodike nastave sa školskom praksom formirali ishodi učenja na nivou studijskog programa.

Podmodul metodike nastave sa školskom praksom	
Ishodi učenja iz Nastavničkog modula	Ishod učenja na razini studijskog programa
<p>M1: Izraditi globalni i operativni plan rada koji osiguravaju povezanost svih elemenata nastavnog plana i programa, te principe aktivnog učenja (T1.1)</p> <p>M2: Izraditi nastavnu pripremu sa svim njenim elementima u skladu s nastavnim planom i programom, te principima aktivnog učenja (T1.1)</p> <p>M3: Zasnivati planiranje i programiranje na mjerljivim ishodima učenja, uvažavajući razvojne karakteristike učenika (T1.1)</p> <p>M4: Razlikovati didaktičke teorije, načine planiranja i organizacije nastavnoga procesa i strategije praćenja i vrednovanja učeničkoga postignuća u nastavi određenog predmeta (T1.2)</p> <p>M5: Izraditi individualne obrazovne programe, uključujući identifikaciju, razvoj i implementaciju NPP (T1.2)</p> <p>M6: Primijeniti načine individualizacije nastavnog procesa prema potrebama svakog učenika (T1.3)</p> <p>M7: Razlikovati efekte primjene različitih strategija, metoda, i tehnika poučavanja i vrednovanja (T1.3)</p> <p>M8: Kreirati metode, sredstva i materijale za aktivno učenje i poučavanje u nastavi određenog predmeta (T1.3)</p> <p>M9: Analizirati potrebe učenika u svrhu planiranja inkluzivne nastave uključujući upotrebu digitalnih tehnologija (T1.3)</p>	<p>Izraditi globalni i operativni plan rada i nastavnu pripremu uvažavajući principe aktivnog učenja i individualizacije nastavnog procesa u nastavi određenog predmeta temeljenoj na ishodima učenja</p>

<p>M10: Pripremati koherentan i progresivan plan i program za predmetno područje s vidljivom međupredmetnom povezanosti u nastavi određenog predmeta (T1.5)</p> <p>M11: Prilagoditi razredni prostor i druge fizičke uvjete za individualni, skupni ili frontalni rad u nastavi određenog predmeta (T2.1)</p> <p>M12: Koristiti različite metode i postupke za stvaranje sigurnog okruženja kroz sve faze odgojno-obrazovnog procesa (T2.2)</p> <p>M13: Prezentirati inovativne pristupe u pripremi fizičkog okruženja kroz različite faze odgojno-obrazovnog procesa (T2.2)</p> <p>M14: Uspostaviti jasna očekivanja i pravila u pogledu različitih afiniteta učenika, te načina rada za upravljanje odjeljenjem/grupom (T2.3)</p> <p>M15: Koristiti digitalne tehnologije za razvijanje individualnih mogućnosti učenika (T2.6)</p> <p>M16: Povezati proces poučavanja i nastavne sadržaje sa stečenim znanjem, vještinama i iskustvom učenika (T3.1)</p> <p>M17: Koristiti raspoloživo vrijeme na efikasan način, prilagođavajući dinamiku rada mogućnostima učenika, ciljevima, ishodima učenja i nastavnom sadržaju (T3.2)</p> <p>M18: Argumentirati opću ideju integriranja određene tematske oblasti/ pripreme/projekta vodeći računa o horizontalnoj i vertikalnoj korelaciji (T3.3)</p>	<p>Koristiti različite metode i postupke za stvaranje sigurnog okruženja, koje omogućuju međupredmetnu povezanost, a podrazumijeva upravljanje vremenom i odjeljenjem te povezivanje nastavnih sadržaja s iskustvom učenika</p>
<p>M19: Podupirati učenike u razvoju samoinicijativnosti, samoučinkovitosti i vještina za samoregulirano učenje (T3.4)</p> <p>M20: Prezentirati načine poticanja učenika da koriste digitalne tehnologije za rješavanje konkretnih problema (T3.4)</p> <p>M21: Prilagoditi metode poučavanja razvojnim stadijima učenika i njihovim potrebama uz poštivanje principa inkluzivnosti (T3.5)</p> <p>M22: Usklađivati zadatke s mogućnostima i potrebama učenika kroz individualizirani pristup (T3.5)</p> <p>M23: Primijeniti različite strategije praćenja i vrjednovanja učeničkih postignuća prilagođenih razvojnoj fazi i mogućnostima učenika u nastavi određenog predmeta (T3.6)</p> <p>M24: Koristiti digitalne tehnologije u pružanju pravovremene i korisne povratne informacije učenicima i roditeljima (T3.6)</p> <p>M25: Primijeniti različite postupke poticanja obitelji na uključivanje u razvoj i učenje djeteta (T4.3)</p> <p>M26: Koristiti resurse zajednice u procesu učenja i podučavanja (T4.5)</p> <p>M27: Prepoznati specifičnosti određene discipline / predmeta / područja učenja u odgojno-obrazovnom procesu i životu zajednice (T5.4)</p>	<p>Prezentirati načine poticanja učenika na korištenje digitalnih tehnologija, razvoj samoinicijativnosti i samoreguliranog učenja, poticanje obitelji i zajednice na suradnju, u skladu sa specifičnostima određenog predmeta</p>

Tabela 10. Primjer kreiranja ishoda učenja na razini studijskog programa pomoću ishoda učenja Podmodula metodike nastave sa školskom praksom

U tabeli II prikazan je primjer kako bi se od ishoda učenja navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu općih kompetencija nastavnika formirali ishodi učenja na nivou studijskog programa.

Podmodul općih kompetencija nastavnika	
Ishodi učenja iz Nastavničkog modula	Ishod učenja na razini studijskog programa
DK1: Analizirati načine upotrebe i koristi digitalne tehnologije u cilju unapređenja nastavnog procesa (T1.3) DK2: Koristiti digitalne tehnologije u organizaciji saradničkog učenja ili zajedničkih učeničkih projekata s ciljem podsticanja učenika na aktivno učenje (T1.3) DK3: Koristiti različite strategije pretraživanja Interneta (T1.4) DK4: Kreirati sopstvene digitalne resurse i modifikovati postojeće u skladu sa potrebama nastavnog procesa (T1.4) DK5: Analizirati potencijalne probleme prilikom rada u digitalnom okruženju (T2.4) DK6: Koristiti različite načine za digitalnu komunikaciju u svrhu unapređenja komunikacije s učenicima (T4.1) DK7: Koristiti digitalne tehnologije za saradnju sa kolegama unutar i izvan svoje obrazovne ustanove (T4.5) DK8: Koristiti digitalne izvore za kontinuirani profesionalni razvoj (T5.1)	Koristiti digitalne tehnologije u svrhu unapređenja nastavnog procesa, komunikacije s učenicima i suradnicima te profesionalnog razvoja
K1: Demonstrirati vještine komuniciranja u razrednom okruženju (T4.1) K2: Primijeniti standardno-jezičke norme na pravopisnoj, govornoj, gramatičkoj, leksičkoj i stilističkoj razini (T4.1) K3: Demonstrirati vještine reagiranja u kriznim situacijama (T4.1) K4: Identificirati ulogu jezika i kulture izražavanja u međuljudskim i društvenim procesima (T4.2) K5: Objasniti utjecaj pojedinca na ozračje u skupini i važnost međuljudskih odnosa u razrednom ozračju (T4.2) K6: Komunicirati u profesionalnom okruženju i koristiti povratne informacije za unaprjeđenje vlastitoga rada (T4.4) K7: Demonstrirati načine kvalitetne komunikacije između obitelji, lokalne zajednice i škole (T4.5) K8: Prezentirati načine saradnje sa različitim institucijama , ustanovama, agencijama, privrednim društvima, organizacijama i stručnjacima u zajednici (T4.5) K9: Demonstrirati djelotvornu suradnju s drugim kolegama i zainteresiranim stranama (T5.2)	Prezentirati vještine komuniciranja u razrednom okruženju , pri saradnji sa suradnicima u školi te s vanjskim partnerima škole , a u svrhu unaprjeđenja vlastitoga rada

Tabela 11. Primjer kreiranja ishoda učenja na razini studijskog programa pomoću ishoda učenja Podmodula općih kompetencija nastavnika

4.2.3. Kreiranje podmodula unutar nastavničkog modula na studijskim programima

Modul u bolonjskom studijskom programu je skup srodnih predmeta unutar nastavnog plana i programa, koji predstavlja određeni međunivo između nivoa studijskog programa i nivoa pojedinog predmeta, a njegove osnovne karakteristike su:

- na nivou svakog modula definirani su ciljevi, ishodi učenja, metode podučavanja i vrednovanja te opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima, iz kojih se izvode ciljevi, ishodi učenja, metode podučavanja i vrednovanja te opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima za svaki predmet unutar modula,
- modul može biti zajednički za više studijskih programa ili specifičan samo za jedan studijskih program,
- modul može biti definiran kao obavezni dio nastavnog plana i programa ili kao izborni, čime se omogućava postepeno „usmjeravanje“ studenata tokom studiranja,
- za modul mogu biti definirani uslovi za upis modula.

Modularni studijski program, dakle, predstavlja niz modula složenih u logičnu, koherentnu i svrsishodnu strukturu, u kojoj su osnovni elementi nastavnog plana i programa (ciljevi, ishodi učenja, sadržaji, metode podučavanja i vrednovanja te ECTS bodovi) definirani na tri različite razine: 1. studijski program, 2. modul, 3. predmet, čime se ostvaruje vertikalna povezanost svih nivoa studijskog programa i horizontalna povezanost svih modula.

Nastavnički modul projekta TABLA kreiran je kao jedan od modula studijskog programa koji nosi nastavničke kompetencije, tako da se samim preuzimanjem modula implementira standard zanimanja/kvalifikacije u studijski program. Radi lakše implementacije, unutar Nastavničkog modula kreirani su i podmoduli, koji imaju definirane ciljeve, ishode učenja i ECTS opterećenje.

Za kreiranje nastavničkog modula potrebno je definirati određene elemente:

- naziv podmodula (ako se neće preuzeti nazivi iz Nastavničkog modula TABLA)
- popis studijskih programa koji dijele podmodul
- popis dvopredmetnih studijskih programa koji dijele podmodul, ako takvih ima
- ciklus/i na kojima se izvodi podmodul
- ukupan broj ECTS bodova po podmodulima
- ciljevi i ishodi učenja podmodula
- predmeti unutar podmodula
- metode učenja i podučavanja na razini podmodula.

Budući da se studijski programi nastavničkog smjera, unatoč mnogim zajedničkim elementima, po prirodi mogu bitno razlikovati, Nastavnički modul podrazumijeva fleksibilnost po pitanju kronologije, ECTS opterećenja te naziva i satnice predmeta unutar pojedinog modula. Ono što je Nastavničkim modulom treba isključivo preuzeti su ishodi učenja, jer o ishodima učenja ovisi je li standard zanimanja/kvalifikacije implementiran ili nije.

Ukupan broj ECTS bodova po podmodulima čini udio pojedinih podmodula u Nastavničkom modulu, odnosno udio broja ECTS bodova u ukupnom zbroju od 60 ECTS bodova. Kako je već rečeno, taj udio može se razlikovati na pojedinim studijskim programima je zbog različitih potreba studijskih programa za pojedinim podmodulom, a u narednoj tabeli je ponuđen preporučeni raspon ECTS bodova.

Predmeti unutar podmodula kreiraju se po sljedeći koracima:

- naziv predmeta
- ciljevi i ishodi učenja predmeta
- ECTS bodovi predmeta
- mjesto predmeta u kronologiji (godina i semestar).

Ciljevi i ishodi učenja pojedinog predmeta izvode se iz ciljeva i ishoda učenja podmodula kojem pripadaju, a formuliraju se prema metodologiji pojašnjenoj u prethodnom poglavlju.

Pri definiranu ishoda učenja preporučuje se sljedeće:

- svi ishodi učenja na razini podmodula moraju se realizirati na obveznim predmetima podmodula
- ishodi učenja izbornih predmeta podmodula su detaljnija razrada ishoda učenja na obveznim predmetima
- svi ishodi učenja trebaju imati šifru koja omogućava provjeru pokrivenosti ishoda učenja na razini studijskog programa kroz matricu ishoda učenja.

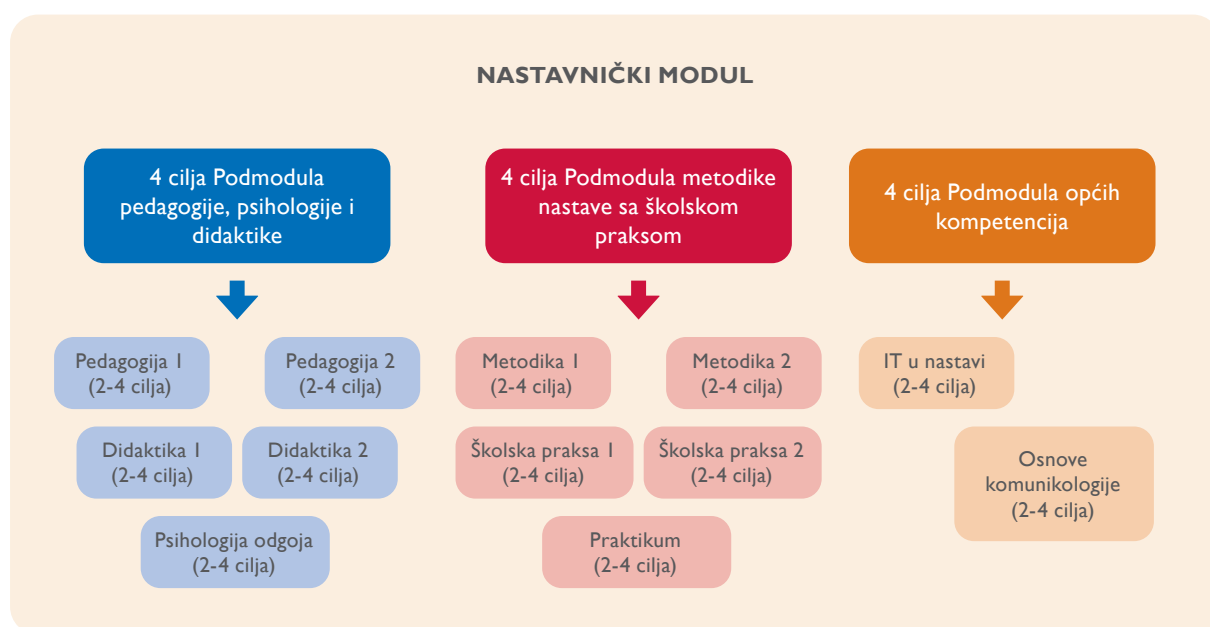
Preporučene metode poučavanja daju preporuku nastavniku kako bi se planirani ishodi učenja mogli ostvariti te realizirati STEAM i „4c“, dok preporučeni oblici provjere znanja daju preporuku nastavniku, kako bi se moglo provjeriti ostvarivanje planiranih ishoda.

4.2.4. Kreiranje ciljeva na razini pojedinog predmeta unutar nastavnčkog modula

O karakteristikama ciljeva i metodologiji njihova formuliranja pojašnjeno je u poglavlju 4.2.1.

Ako se uzme u obzir da je preporučeni broj ciljeva na razini pojedinog predmeta od 2 do 4, a svaki podmodul Nastavnčkog modula ima po 4 cilja, potrebno je ciljeve Nastavnčkog modula detaljnije razraditi i prilagoditi pojedinom predmetu, na način (sl. 13):

- od svakog od 4 cilja svakog podmodula treba označiti one dijelove koji se odnose na predmet unutar tog podmodula za kojeg se formuliraju ciljevi
- detaljnije razraditi označene dijelovi ciljeva podmodula
- jezično formulirati ciljeve na razini predmeta.

Slika 13. Način kreiranja ciljeva na razini predmeta pomoću Nastavnčkog modula

U tabeli 12 prikazan je primjer kako bi se od ciljeva navedenih u Nastavnčkom modulu u Podmodulu pedagogije, psihologije i didaktike formirao cilj na nivou predmeta Pedagogija I.

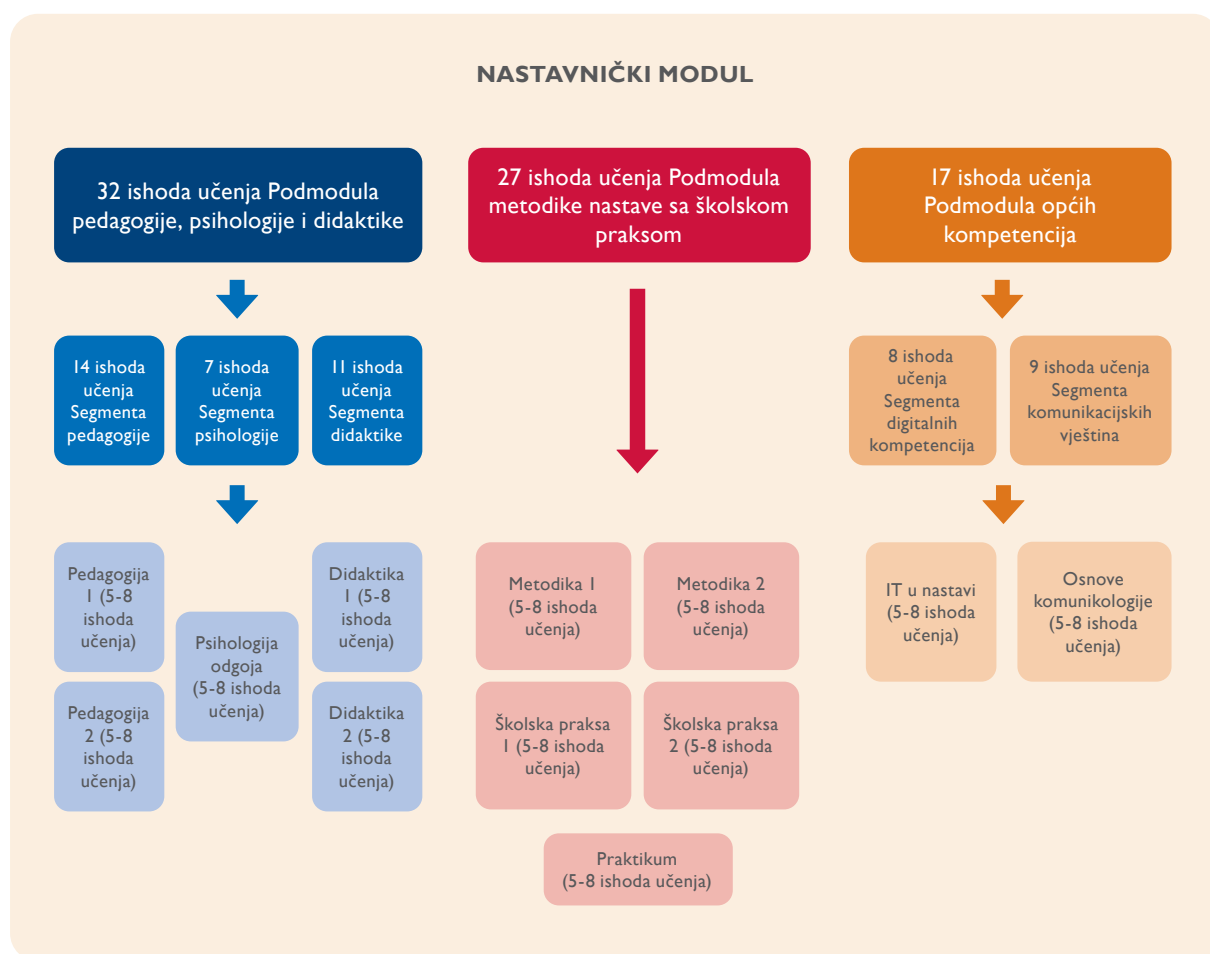
Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	
Ciljevi iz Nastavnčkog modula	Ciljevi na razini predmeta Pedagogija I
<ul style="list-style-type: none"> • Postići kod studenata razumijevanje, primjenu i analizu teorijskih znanja potrebnih za praktično djelovanje iz područja pedagogije, psihologije i didaktike, te odgojno-obrazovnog procesa i odgojno-obrazovnog sustava 	<ul style="list-style-type: none"> • Postići kod studenata razumijevanje, primjenu i analizu teorijskih znanja potrebnih za praktično djelovanje iz područja pedagogije te odgojno-obrazovnog procesa i odgojno-obrazovnog sustava • Postići kod studenata razumijevanje važnosti inkluzivnog pristupa pri kreiranju i izvođenju nastavnog procesa prilagođenog individualnim potrebama učenika • Osposobiti studente za korištenje postupaka empatije, poštovanja i uvažavanja različitosti te primjenu aktivnosti usmjerenih na partnerstvo unutar zajednice
<ul style="list-style-type: none"> • Postići kod studenata usvajanje i vrednovanje stavova oko osnovnih principa i vrijednosti odgoja i obrazovanja, te samoinicijativnosti, samoregulaciji, empatiji i uvažavanju različitosti iz perspektive njihova utjecaja na socioemocionalni razvoj učenika 	
<ul style="list-style-type: none"> • Kroz teorijski okvir i njegovu praktičnu primjenu osposobiti studente da se mogu što kvalitetnije baviti nastavnom djelatnosti i tako unaprijediti njeno praktično djelovanje (odgojno-obrazovne procese) u odgojno-obrazovnim institucijama 	
<ul style="list-style-type: none"> • Pripremiti studente za učinkovito svladavanje zadataka na predmetnim metodikama i praktičnom radu s učenicima 	

Tabela 12. Primjer kreiranja ciljeva predmeta Pedagogija I pomoću ciljeva Podmodula pedagogije, psihologije i didaktike

4.2.5. Kreiranje ishoda učenja na razini pojedinog predmeta unutar nastavničkog modula

O karakteristikama ishoda učenja i metodologiji njihova formuliranja pojašnjeno je u poglavlju 4.2.1. Ako se uzme u obzir da je preporučeni broj ishoda učenja na razini pojedinog predmeta od 5 do 8, a svaki ishodi učenja u Nastavničkom modulu su definirani pod podmodulima i njihovim segmentima, potrebno je ishode učenje Nastavničkog modula detaljnije razraditi i prilagoditi pojedinom predmetu, na način (sl. 14):

- od svakog ishoda unutar segmenta označiti one dijelove koji se odnose na predmet unutar tog podmodula za kojeg se formuliraju ishodi učenja
- detaljnije razraditi označene dijelovi ishoda učenja segmenta
- jezično formulirati ishode učenja na razini predmeta.

Slika 14. Način kreiranja ishoda učenja na razini predmeta pomoću Nastavničkog modula

U tabeli 13 prikazan je primjer kako bi se od ishoda učenja navedenih u Nastavničkom modulu u Podmodulu pedagogije, psihologije i didaktike, u segmentu Pedagogija, formirali ishodi učenja na nivou predmeta Pedagogija 1.

Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike	
Ishodi učenja iz Nastavničkog modula	Ishodi učenja na razini predmeta Pedagogija I
<p>PE1: Definisati osnovne inkluzivne pojmove i koristiti adekvatne termine u komunikaciji (T1.2)</p> <p>PE2: Prezentirati postupke kojim se pokazuju poštivanje i uvažavanje djece i mladih (T2.3)</p> <p>PE3: Prezentirati postupke empatije, poštovanja, te uvažavanja različitosti kroz poštivanje i promoviranje dječjih prava i odgovornosti (T2.4)</p> <p>PE4: Kreirati nastavni proces u skladu sa individualnim potrebama učenika utemeljen na načelima jednakosti, pravde i solidarnosti među svom djecom (T2.5)</p> <p>PE5: Argumentirati važnost primjerenog reagiranja na rodne, socijalne, kulturne i jezičke razlike među učenicima (T3.5)</p> <p>PE6: Promovirati aktivnosti usmjerene na partnerstvo unutar zajednice: s kolegama u školi, stručnjacima u zajednici, roditeljima, i drugim članovima zajednice (T4.4)</p> <p>PE7: Objasniti značaj i djelotvorne modele profesionalnoga razvoja i učenja (T5.1)</p> <p>PE8: Objasniti zakonsku regulativu obrazovnog sustava, te funkciju internih akata škole (T5.3)</p> <p>PE9: Interpretirati složenost uloge nastavnika te društveni značaj nastavničke profesije (T5.3)</p> <p>PE10: Argumentirati formalne, neformalne i informalne prilike za stručni razvoj u skladu s procjenjenim potrebama u određenoj disciplini / predmetu / području učenja (T5.4)</p> <p>PE11: Primijeniti načine samoevaluacije i samorefleksije na vlastite rezultate rada u svrhu profesionalnog razvoja (T5.5)</p> <p>PE12: Objasniti ulogu pedagoško-psihološke službe i drugih stručnih suradnika u radu nastavnika i razvoju učenika (T5.6)</p> <p>PE13: Interpretirati strukturu sustava odgoja i obrazovanja te međusobne utjecaje obrazovnog sustava i društvenih promjena (T5.6)</p> <p>PE14: Argumentirati mišljenje kojim se vrjednuje škola kao odgojno-obrazovna zajednica učenja</p>	<p>Pedagogija I</p> <p>PE1: Definisati osnovne inkluzivne pojmove i koristiti adekvatne termine u komunikaciji (T1.2)</p> <p>PE2: Prezentirati postupke kojim se pokazuju poštivanje i uvažavanje djece i mladih (T2.3)</p> <p>PE3: Prezentirati postupke empatije, poštovanja, te uvažavanja različitosti kroz poštivanje i promoviranje dječjih prava i odgovornosti (T2.4)</p> <p>PE4: Kreirati nastavni proces u skladu sa individualnim potrebama učenika utemeljen na načelima jednakosti, pravde i solidarnosti među svom djecom (T2.5)</p> <p>PE5: Argumentirati važnost primjerenog reagiranja na rodne, socijalne, kulturne i jezičke razlike među učenicima (T3.5)</p> <p>PE6: Promovirati aktivnosti usmjerene na partnerstvo unutar zajednice: s kolegama u školi, stručnjacima u zajednici, roditeljima, i drugim članovima zajednice (T4.4)</p> <p>PE7: Objasniti značaj i djelotvorne modele profesionalnoga razvoja i učenja (T5.1)</p> <p>PE8: objasniti zakonsku regulativu obrazovnog sustava, te funkciju internih akata škole (T5.3)</p>

Tabela 13. Primjer kreiranja ishoda učenja predmeta Pedagogija I pomoću ishoda učenja Podmodula pedagogije, psihologije i didaktike, Segmenta pedagogija

4.2.6. Raspodjela ECTS bodova unutar pojedinog predmeta

Raspodjela ECTS bodova na predmetu prema opterećenju studenata na svakoj obvezi (nastava, seminarski rad, kolokvij, pismeni ispit, usmeni ispit,...), uzima u obzir dva glavna faktora:

1. satnica predmeta (koliko sati student provode na nastavi određenoga predmeta tokom cijelog semestra, npr. 30, 45, 60,...; podatak iz nastavnoga plana),
2. ostale obveze studenta za polaganje ispita:
 - kolokviji
 - tjedne zadaće
 - seminarski radovi, referati, eseji
 - projektni zadatci
 - hospitacije, praksa
 - završni pismeni/usmeni ispit
 - druge obaveze...

Za svaki predmet popunjava se tabela raspodjele ECTS bodova (tabela 14).

OBAVEZA STUDENTA	SATI OPTEREĆENJA (PROCJENA)	UDIO U ECTS-u
A) pohađanje nastave		
B) obaveza br. 1		
B) obaveza br. 2		
B) obaveza br. 3		
B) obaveza br. „n“		
UKUPNO	Ukupno sati opterećenja	Broj ECTS bodova koje nosi predmet

Tabela 14. Raspodjela ECTS bodova na razini predmeta.

Stupac OBAVEZA STUDENTA navodi sve obaveze studenta koje student treba ispuniti kako bi položio predmet(pohađanje nastave te ostale obaveze studenta za polaganje ispita).

Stupac SATI OPTEREĆENJA (PROCJENA) navodi broj sati opterećenja za svaku navedenu obavezu:

1. kod obaveze pohađanje nastave ne radi se o procjeni, nego o točnom navodu satnice predmeta iz nastavnog plana, pri čemu se zbrajaju sve vrste nastave (predavanja, seminari, vježbe), npr. $30 + 30 = 60$, $45 + 30 = 75$ i sl.;
2. za sve ostale obaveze studenta za polaganje ispita (seminarski rad, esej, različiti zadaci, kolokviji, završni ispiti) rade se procjene izvođača nastave na predmetu.

Stupac UDIO U ECTS-u navodi preračunavanje sati opterećenja u ECTS bodove prema formuli: „broj sati opterećenja iz stupca SATI OPTEREĆENJA (PROCJENA) / 25 (30)“.

U tabeli 15 prikazan je primjer raspodjele ECTS bodova unutar predmeta koji nosi 5 ECTS bodova, a kod kojeg je za pripremu kolokvija i završnog ispita predviđeno je oko 375 stranica teže stručne literature.

OBAVEZA STUDENTA	SATI OPTEREĆENJA (PROCJENA)	UDIO U ECTS-u
A) pohađanje nastave	45	1,5
B) seminarski rad	45	1,5
B) Kolokviji	30	1
B) završni ispit	30	1
UKUPNO	150	5

Tabela 15. Primjer raspodjele ECTS bodova na razini predmeta

4.2.7. Izrada matrice ishoda učenja na razini studijskog programa i na razini obveznih predmeta

Da bi se utvrdilo da su svi ishodi učenja koji su navedeni za studijski program pokriveni odgovarajućim ishodima učenja iz pojedinačnih (obaveznih) predmeta, potrebno je kreirati odgovarajuću matricu (tabela 16).

Pri popunjavanju matrice ishoda učenja treba:

- posmatrati vezu pojedinačnih ishoda učenja obaveznih predmeta s ishodima učenja na nivou studijskog programa
- koristiti šifre ishoda učenja radi preglednijeg prikaza.

Nakon popunjavanja, treba provjeriti sljedeće:

1. Jesu li svi ishodi učenja obaveznih predmeta definisani u studijskom programu zastupljeni na nivou studijskog programa?
2. Jesu li svi ishodi učenja na nivou studijskog programa planirani na nivou predmeta?
3. Je li za sve ishode učenja obaveznih predmeta iz studijskog program osigurana adekvatna provjera njihovog postizanja na nivou definisanih predmeta?
4. Jesu li u studijskom programu uzeti u obzir i ishodi učenja vezani uz zahtjeve naučne discipline, potrebe uključivanja novih tehnologija i brzu primjenu kvalifikacija na tržištu rada?

IU-studijski program IU-predmet	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp	IU-sp
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
IU-šifra predmeta-1																		
IU-šifra predmeta-2																		
IU-šifra predmeta-3																		
IU-šifra predmeta-4																		
IU-šifra predmeta-5																		
IU-šifra predmeta-6																		
IU-šifra predmeta-7																		
IU-šifra predmeta-8																		
IU-šifra predmeta-9																		
IU-šifra predmeta-n																		

Tabela 16. Matrica ishoda učenja na razini studijskog programa

